

1 2009

KANSALLIS- KIRJASTO

ITE-taidetta tarttui verkkoharavaan
Naurettavaa politiikkaa!
Jälleenlöydetty Pacius

KANSALLIS- KIRJASTO

PL 15 (Unioninkatu 36)
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: kk-tiedotus@helsinki.fi
Telefax 191 22581
51. vuosikerta

Toimitus:

Päätoimittaja
Esko Rahikainen
(09) 191 22722
esko.rahikainen@helsinki.fi

Toimituskunta:

Dorrit Gustafsson, pj.
Harri Ahonen
Päivi Jokitalo
Laura Kärkkäinen
Anne Nikula
Sinimarja Ojonen
Esko Rahikainen

Taitto:

Pentti Järvinen

Skannaus ja kuvankäsittely:

Kari Timonen

Osoitteenmuutokset:

Kristiina.a.nieminen@helsinki.fi
(09) 191 22720

Kansalliskirjasto-lehti verkossa:

[www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/
kk-lehti/html](http://www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kk-lehti/html)

Artikkelit luettavissa myös
ELEKTRA-tietokannassa
www.kansalliskirjasto.fi/elektra

Erikoispaino Oy
Helsinki 2009

Sisällys 1/2009

- 1 Kirjakummin mietteitä
- 2 En bokfadders funderingar
Riitta Uosukainen
- 3 Uutisia
- 4 Itse tehty elämä, huumori ja mielihyvä
Seppo Knuuttila
- 8 Naurettavaa politiikkaa! Poliittinen pilapiirros Suomessa
Marja Ylönen
- 14 Jälleenlöydetty Pacius – arkistot avautuvat ja tutkijat herkistyvät
Eero Tarasti
- 20 Painettu pitää pintansa vaikka verkot kiristyvät –
julkaisu- ja tuotannon näkymiä Suomessa 2000-luvulla
Tuula Haapamäki
- 26 Tilastotietoa vuodelta 2008
- 28 Kyisen pellon kyntöä –
Uuteen kulttuuriaineistolakiin piilee monta pulmaa
Esa-Pekka Keskitalo
- 31 Pelastettuja aarteita
- 32 Verkkoarkisto asiakaskäyttöön –
suomalaisen Internetin sisältö
Leena Jansson
- 35 Kansalliskirjasto haravoi verkkoja: entä tietoturva
Pekka Heikkinen
- 38 Integrum-portaali
- 41 Sibeliuksen ensimmäinen sinfonia
- 44 Kotimaana musiikki. Fredrik Pacius 200 vuotta
Inkeri Pitkäranta
- 46 Näyttelyjä ja tapahtumia

Kansi: Kansalliskirjaston verkkoharavaan tarttuu myös ITE-taidetta, josta Seppo Knuuttila kirjoittaa artikkelissaan. Kulttuuriministeri Stefan Wallin palkitsi Parikkalan betonipatsaspuiston luojaan Veijo Rönkkösen Suomi-palkinnolla. Kannessa "Kotipolulla" ITE-taiteesta väitöskirjaa tekevä Minna Haverin valokuvaamana.

Kirjakummin mietteitä

Kirjastot ovat sielun lepopaikka, järjen ja tunteen olohuone. Elämäni ensimmäinen kirjasto oli sivukirjasto Tainionkosken Maneesilla, ulko-vaatteille tuoksahava, muutamasta pienestä huoneesta muodostunut, uskottoman tärkeä tila. Siellä totuin käymään isän kanssa paljon ennen koulun alkua. Niin äkkiä muuttui kesän 1944 elämä ”ennen vanhaan Ensossa”, että kun isä kaksivuotissyntymäpäivänäni lähetti äidin ja tyttäret turvaan Lempälään, pitkän ajan päästä kokoon haalittuihin evakkotavaroihin oli jäänyt Enso-Gutzeitin kirjastosta lainattu Toivo Pekkasen *Levottomuus*.

Opiskeluaikana tein paljon töitä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Helsingin yliopiston kirjastossa. Niissä lukutyö jotenkin pyhittyi. Sittemmin toimin Suomen Kirjastoseuran puheenjohtajana ennen opetusministerin aikaa. Aina on ollut taisteltava kirjastojen maksuttomuuden ja määrärahojen puolesta, olipa rooli ollut mikä hyvänsä. Eduskunnan kirjaston hallituksen puheenjohtajan paikalta siirryin ministeriöön ja eduskunnan puhemieheksi; Eduskunnan kirjastossa on yhä omakirjastonhoitajani.

Kirjastot ovat hemmotelleet minua. Vaikka työelämä niissäkin on käynyt hektiseksi ja entinen kiireettömyyden tuntu muuttunut pikatoimintaa vaativaksi, koko maailman kattavaksi huippuverkostoksi, palvelu toimii. Yhtä hyvin ajantasaiset kuin antiikkiset teokset ovat tarpeen mm. puheiden pohjaksi.

Juuri nyt luen upeaa Marjo Nurmisen teosta *Tiedon tyttäret*. Kaarina Sallan toimittama *Isän huone* muutti näkemystäni eräistä isistä, tyttäristä ja Suomen sivistyneistöä; Kaarina Sala on Helle Kannilan luokkaa, jumalainen kirjastoihminen. Kirjastosta tavoitin Imbi Pajun *Torjutut muistot*, Väivi Luikin teoksen *Seitsemäs rauhan kevät* ja Sofi Oksasen *Stalinin lehmät*. *Puhdistuksen* olin ostanut jo ennen palkintoja. Vasta 2000-luvulla virolaiset naiskirjailijat avasivat ovet karmaisevaan lähihistoriaan. Etevä Sofi Oksanen ansaitsi kaikki palkintonsa. Ajattelen, että suomalaiset niillä paikkasivat huonoa omaatuntoaan, silmien ja sydänten sulkemista veljeskansan kohtalolta. Viro-kokoelma karttuu kirjastoissa ja päässäni. – En toki unohda Seppo Zetterbergin *Viron historiaakaan*.

Jokainen voi luoda kirjastossa lukijankokoelmiaan. Niitä ei tarvitse omistaa. Ne muuntuvat itsemme näköisiksi, ne elvyttävät ja viisastuttavat. □

Kansalliskirjaston kummeina toimivat valtioneuvos Riitta Uosukaisen lisäksi professori Matti Klinge ja toimitusjohtaja Ilkka Paatero.

En bokfadders funderingar

Biblioteken är en viloplats för själen, ett vardagsrum för förståndet och känslan. Mitt livs första bibliotek var en biblioteksfilial i Manegen i Tainionkoski, ett oerhört viktigt utrymme som bestod av ett par små rum. Jag vandade mig vid att besöka det ofta tillsammans med far långt före skolstarten. Livet ”i den gamla tidens Enso” förändrades så pass hastigt sommaren 1944 att när far på min två-årsdag sände mor och sina döttrar i säkerhet till Lempäälä, hade Toivo Pekkanens bok *Levottomuus*, som lånats på Enso-Gutzeits bibliotek, blivit kvar bland varorna som under en längre tid hade ihopsamlats inför evakueringen.

Under studietiden arbetade jag mycket i Finska Litteratursällskapet och Helsingfors universitets bibliotek. Där blev läsandet på något sätt heligt. Sedermera var jag ordförande för Finlands biblioteks förening före tiden som undervisningsminister. Det har alltid varit nödvändigt att strida för avgiftsfria bibliotek och anslag, oavsett vilken roll man har haft. Från posten som styrelseordförande för riksdagens bibliotek övergick jag till ministeriet och blev riksdagens talman; i riksdagens bibliotek har jag fortfarande min egen bibliotekarie.

Biblioteken har skämt bort mig. Även om arbetslivet på biblioteken blivit hektiskt där känslan av lugn har utbytt till ett toppnätverk med krav på snabb, världstäckande verksamhet, fungerar servicen. Såväl moderna som antika verk behövs bl.a. som underlag för tal.

För närvarande håller jag på att läsa Marjo Nurminens lysande verk *Tiedon tyttäret*. Boken *Isän huone* redigerad av Kaarina Sala ändrade min syn på vissa fäder, döttrar och den finländska intelligentian; Kaarina Sala är i klass med Helle Kannila, en gudomlig biblioteksmänniska. På biblioteket hittade jag Imbi Pajus *Torjutut muistot*, Viivi Luikkis verk *Seitsemäs rauhan kevät* och Sofi Oksanens *Stalinin lehmät*. Romanen *Puhdistus* hade jag redan köpt före prisutdelningarna. Inte förrän på 2000-talet öppnade estländska kvinnoförfattare dörrarna till en skakande närhistoria. Den framstående Sofi Oksanen förtjänade sina samtliga priser. Jag föreställer mig att finländarna därigenom bättrade på sitt dåliga samvete för att de slutit ögonen och sina hjärtan inför broderfolkets öde. Estland-samlingen växer på biblioteken och i mitt huvud. – Jag glömmet nog inte heller Seppo Zetterbergs *Viron historia*.

Var och en kan skapa sina samlingar på biblioteket. Man behöver inte äga dem. De ändras och börjar likna oss själva, de väcker oss till liv och gör oss klokare. □

Förutom statsrådet Riitta Uosukainen är professor Matti Klinge och verkställande direktören Ilkka Paatero faddrar för Nationalbiblioteket.

Seminaari Paasitornissa

OCLC on maailman suurin kirjastoalan palvelu- ja tutkimusorganisaatio. Kansalliskirjaston ja OCLC:n järjestämässä seminaarissa Paasitornissa 25.2.2009 kuultiin puheenvuoroja kirjastojen strategioista ja tulevaisuudesta. Yhteistyötä OLCN:n kanssa on tehty jo pitkään kirjastojen näkyvyyden ja arvostuksen lisäämiseksi. □

OLCL:n toimitusjohtaja Jay Jordan ja ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm allekirjoittivat sopimuksen kirjaston osallistumisesta WorldCat-tietokantaan.

Miljoonas sivu Historialliseen sanomalehtikirjastoon!

Kansalliskirjaston Mikkelisä sijaitsevassa digitointikeskuksessa on kuluvalle viikolla juhlittu merkittävää välietaappia: vuonna 2001 avattuun ja vapaasti verkossa saatavilla olevaan historialliseen sanomalehtikirjastoon tuotettiin miljoonas sivu.

Historiallinen sanomalehtikirjasto on osoittautunut todelliseksi yleisön suosikiksi: viime vuonna se keräsi peräti

neljä miljoonaa sivulatausta. Erillisiä käyntikertoja sivuille rekisteröityi noin 190 000, mikä oli lähes samaa luokkaa kuin Kansalliskirjaston Unioninkadun päärakennuksen henkilöasiakkaiden määrä. Parhaillaan verkkoon viedään vuosien 1890–1900 lehtiä. □

Kulttuurikalenteri ilmestynyt

Kansalliskirjaston kulttuurikalenteri on ilmestynyt. *Fredrik*

Pacius 200 vuotta juhlanäyttely Galleriassa 18.3.–3.10.
Aleksis Kiven syntymästä 175 vuotta, näyttely Rotundassa 15.5.–10.10.
Suomi kautta aikojen näyttely Kupolilaisissa huhtikuussa. Esitelmää, konsertteja ... Lähemmin ks. sivu 46. www.kansalliskirjasto.fi/verkkokirjat/kulttuurikalenteri_kevat/ □

Kansalliskirjasto-lehti verkossa: www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kklehti sekä suomi.fi

SEPPÖ KNUUTTILA

Itse tehty elämä, huumori ja mielihyvä

WWW.NYKYKANSANTAIDE.FI

Erkki Pirtola nimitti Nokian Siurossa ITetaidetta tekevää Martti Hömppiä Halkoliiteri-Picassoksi. Oheinen lautaorkesteri Trio Pönttöpäät on Hömpin veistoksista kuuluisimpia.

Suomalainen visuaalinen nykykansantaidede näyttää rennommalta, hauskemmalta, hyvässä mielessä hullummalta kuin kansateokset muualla maailmassa – meidän mielestämme. Jos kysymyksessä on näköharha, tarvitseeko sitä korjata? Kummallisimmat keksinnöt, ajatukset, ideat ja esitykset jäävät mieleen. Kun niiden opastimena on vielä huumori, ne johtavat suoraan mielihyvän lähteille, paljastavat hetkellisesti toisia mahdollisia todellisuuksia. Taidenautinto on syvällistä, huumori- nautinto pinnallista, siksi niiden yhdistäminen väittää aina jotakin kiistanalaista tästä maailmasta.

Nykykansantaidede sai vuosituhannen vaihteessa lempinimekseen *ITE*, joka on lyhennys sanoista *itse tehty elämä*. Ilmiöllä on yhtymäkohtia yleensä taidelaitosten ja -järjestelmien ulkopuolella ilmenevään, pääasiassa itseoppineiden taiteentekijöiden luovuuteen sekä sen yllättävinä, outoina ja omaperäisinä ilmeneviin teoksiin ympäri maailman (*outsider art*). Mutta samalla suomalainen ITE on ainutlaatuista omalla tavallaan, rosoista, “elämellistä” (karhu ja hirvi ovat suosikkiaiheita), ironista, sydämellistä ja kauempaa katsoen eksoottista.

ITE-prosessi on jo Suomessakin osoittanut, etteivät käten taidot ole hävinneet eivätkä häviä niin kauan kuin taidon, kyvyn ja tekemisen tarpeet riivaavat käteviä, kauneudenja-

noisia ja ilmaisuhaluisia ihmisiä. Käden luovat teot pysyvät ja muuttuvat siinä kuin muutkin kulttuuriset käytännöt ja arvostukset. Tämän päivän kansantaiteen teoksilla on sellainenkin taianomainen voima, että niiden kautta visuaalinen maailma avautuu myös menneen suuntaan.

Keksivä realismi

Nykykansantaiteelle ominainen keksivä realismi osoittaa kiinnostusta kaikkien mahdollisten ja joskus mahdottomienkin seikkojen näkyväksi tekemiseen. Yleisön näkökulmasta

Alpo Koivumäen veistos Krokotiili.

nykykansantaiteen tarkkailuun kuuluu ilman muuta käytännöllinen intressi. Nykykansantaiteen vaikuttavuus ei perustu useinkaan esitykseen itseensä vaan nimenomaan sen esittämän kohteen vetovoimaan. Mutta olennaista myös on, että kohteen vetovoima huomataan, visualisoidaan

ja perustellaan eri tavoin teoksissa, vastaanotossa ja kritiikissä.

Uutta luovaan toimintaan, asioiden ennakkoluulottomaan ja oivaltavaan yhdistämiseen liittyy usein humoristisia piirteitä, koomisia käänteitä ja naurua, joka saattaa epäonnistumisia, joskus onnistumista sekä näiden väliin jääviä monenkirjavia muunnoksia (luulee onnistuneensa, ei tiedä onnistuneensa, keksii “ruutia” tai ikiliikkujan, saa aikaan muuta kuin

on aikonut). Pienet lapset nauravat spontaanisti onnistuessaan. Iän karttuessa he oppivat nauramaan toisten erehdyksille ja vuosien päästä – jos koskaan – omille mokilleen.

Odotuksen mukaisen ja odotuksen vastaisen aito yhdistelmä on aina yllättävä ja saa ajatuksemme tolaltaan – vaikka vain silmänräpäykseksi. Siinä on laajasti ottaen mielenliikutusten, myös huumorin ja koomisen – sydämen ja järjen – yhteispelin perusta. Jokainen ns. huumorin suurista teorioista (ylemyys, inkongruenssi, psykologinen vastakohta, arvonmuutos, huojennus, ambi-valenssi) sisältää tavalla tai toisella odotuksen ristiriidasta, joka voi olla emotionaalinen, tiedollinen, kielellinen, looginen, sosiaalinen jne. Tavallista on, että monet ristiriitaiset elementit yhtyvät huumorin ja koomisen ilmaisullisissa yhdistelmissä.

Komiikan perustekniikkaa on asioiden yhdistely, jonka mukaan koominen ristiriita syntyy, kun jokin ilmaisu eksyy merkitysjärjestelmästä toiseen. Koomiseen vaikutelmaan johtavia tekijöitä voidaan paikallistaa niin erilaisista kulttuurituotteista (kuvista, teksteistä, esityksistä) kuin inhimillisen käytöksen jokapäiväisyyksistäkin.

Mitä ITE ilmentää?

Nykykansantaiteen piiriin on Suomessa otettu myös sellaisia tekijöitä, jotka tavoittelevat teoksillaan jotakin maailman suurinta tai maailman pienintä. Mutta maailman suurin samoin kuin maailman pienin tuohivirsu ovat suuria ja pieniä ainoastaan suhteessa toisiin, siltä väliltä oleviin tuohivirsuihin. Sen lisäksi että ”maailman” suurimmat ja pienimmät esineet ovat teki-

jöidensä taidon näytteitä, niillä on käyttöarvon sijasta ainoastaan näyttöarvoa.

Tyypillistä humoristisen kansantaiteen teoksille on sisällön ja materiaalin yllätyksellinen ja joskus myös selvästi kantaottava yhdistely. Siurolaisen Martti Hömpin nyt jo varsin kuuluisa veistos, ITE-klassikko *Trio Pönttöpää* 1980-luvulta esittää orkesteria, joka on tehty jätelaudasta; se on sarkastinen kannanotto poliitikojen (Mauno Koivisto, Ulf Sundquist ja Paavo Väyrynen) kykyihin hoitaa ”yhteisiä asioita”.

Itseironian tajua ja kykyä osoitti aikanaan (1975) myös presidentti Kekkonen laatimalla omankuvan: päänä oli leipälapio ja silmälasina hevosvaljaisiin kuuluvat kuolaimet. Tämä teos oli sellainen menestys kansalaisten keskuudessa, että siitä tehtiin jos jonkinlaisia jäljitelmiä. Itse ostin vitosella pienen, kuparista prässätyn Kekkosen omakuvan porilaisesta osto- ja myyntiliikkeestä pari vuotta sitten.

Huumorin ja komiikan antropologisessa tutkimuksessa on ollut suosittua operoida ns. kahden maailman teorioilla, joiden mukaan ihmiset rakentelevat arkimaailmansa rinnalle ”toisia todellisuksia”; teeseistä toistetuin on, että humoristisessa tarkastelussa maailma näyttäytyy sellaisena kuin se on ja sellaisena kuin sen pitäisi olla. Sosiaalisten suhteiden komiikassa auktoriteetti- ja käskyvaltasuhteet tilapäisesti murtuvat: kertojat ja kuulijat, tekijät ja näkijät voivat päästä elämyksellisesti kosketuksiin konkreettisten utopioiden kanssa. Mutta auktoriteetin, vieraan tai vihollisen naurunalaiseksi saattaminen ei yksinkertaisesti tarkoita, että huumorilla voitaisiin muuttaa maailmaa. Tärkeätä kaikissa tapauksissa kuitenkin on, ettei

**Koominen ristiriita syntyy,
kun jokin ilmaisu eksyy
merkitysjärjestelmästä toiseen.**

Presidentti Urho Kekkonen ja taiteilija Kimmo Pyykkö Pyykön ateljeessa 1975. Pöydällä on valmistumassa Kekkonen omakuva leipälapiosta ja kuolaimesta.

kokemusten ulkoinen realismi tuhoa elämysten sisäistä realismia. Psykoanalyitikko Pirkko Siltalan mukaan näiden todellisuuksien väliltä siltaa ”pitävät koossa ihmisen kyky luovaan mielikuvitukseen ja ihmisten kesken jaettavissa olevat mielikuvat, illuusiot ja symbolit”. Tätä ITE ilmentää.

ITE on näyttänyt, miten paikallisuuden lupaukset ja elinmahdollisuudet toteutuvat sellaisessa toiminnassa, joka on itse osa tuota paikkaa ja tuottaa sillä tavoin kulttuurin erityisiä, ko-

kemuksellisesti uusia tulkintoja. Hyvin, mutta ei välttämättä parhain päin esitetty – kerrottu, maalattu, veistetty, virkattu, neulottu, laulettu – menneisyys on osa alati rakentuvaa nykyisyyttä, joka on vaikuttanut meitä edeltäneiden sukupolvien toteutuneeseen tulevaisuuteen ja vaikuttaa meitä seuraavia sukupolvia odottavaan tulevaisuuteen. □

Seppo Knuutila on Joensuun yliopiston perinteentutkimuksen professori

Emme ole enää vain kirjallisuuden kuluttajia.
Yhä suurempi joukko ihmisiä on myös kirjallisuuden tuottajia.
Nuorissa on kasvamassa sukupolvi, joka kirjoittaa paljon,
paljon enemmän kuin koskaan aikaisemmin.

Jyrki Kasvi
Kirjasto-lehti 2/2008

”Joka kesä oun jottain uutta oppint, miten helppomp ja paremp tehä tuota mitäki.
Eihä ens alkuun tuota pystynt tekemään muutaku hyvin yksinkertaisissa asennoissa olevii ihmisiin.
Nyt voi panna vaikka ihmisen solmuun.”

Veijo Rönkkönen Patsaspuisto, Parikkala

Naurettavaa politiikkaa!

POLIITTINEN PILAPIIRROS SUOMESSA

Huumorikuvista karikatyyri ja poliittinen pilapiirros sotketaan usein toisiinsa. Karikatyyri nimittäin kuvaa tiettyä hahmoa liioittelemalla hänen fyysisiä ominaisuuksiaan. Poliittinen pilapiirros taas ottaa aina kantaa johonkin – yleensä ajankohtaiseen – asiaan.

Poliittinen pilapiirros on katsojan kannalta vaativa kuva varsinkin ilmestymisajankohtansa jälkeen, koska tällainen kuva sanoo asiansa jättämällä sen sanomatta. Pilapiirroksen lukijalla ja katsojalla täytyy olla paljon taustatietoa ymmärtääkseen, mitä kuvalla viestitään. Eikä sitä tietoa ole itse kuvassa, vaan sen täytyy olla hankittuna muualta – tiedotusvälineistä, koulutuksen tai julkisen keskustelun kautta, julkaisupaikan elämäntavan ja kulttuurin sisäistämisen kautta. Poliittinen piirros on aina sisäpiirin huumoria siinä, että sen viestiä ja kannanottoa ei ymmärrä, ellei tuota taustatietoa ole.

Näistä syistä vanhat poliittiset pilapiirroksset jäävät aika pian julkaisuajankohdan jälkeen katsojalta ymmärtämättä. Myöhemmin ei enää

tunnisteta, keitä kuvan hahmot ovat. Ei myöskään oivalleta, mille nauretaan, koska ei tiedetä, mitä naurun alaiseksi otetut hahmot ovat tehneet. Sehän usein poliittisessa pilapiirroksessa ilmaistaan vertauskuvan kautta. Julkaisuajankohdan jäätyä historiaan ei aina ymmärretä sitäkään, mikä kuvassa on naurettavaa tai kritisoitavaa, koska eri aikakausien arvomaailma ja ihanteet ovat erilaisia.

Pilapiirtäjän täytyy tuntea lukijoidensa maailma ja yleiset arvostukset, jotta hänen ei tarvitse sanoa sanottavaansa suoraan, vaan hän voi kätkeä sen lukijan oivallettavaksi piirroksensa kuin kuva-arvoituksen. Muuten se ei olisi edes huumoria. Vitsi, joka täytyy selittää, ei ole hauska. Pitää tietää ilman selityksiä, mille piirtäjä on tarkoittanut nauraa.

Piirros Velikulta-pilalehdessä 1906. Uuden eduskunnan ensimmäinen vaalikampanja pakotti poliittiset ryhmitymät järjestäytymään. Puoluekirjoa riitti jo tuolloin: suomalainen puolue, kristillinen työväenliitto, ruotsalainen kansanpuolue, maalaisliitto, sosiaalidemokraattinen puolue ja nuorsuomalainen puolue.

Pilalehdistä sanomalehtiin

Poliittisia pilapiirroksia on julkaistu Suomessa runsaat 120 vuotta 1800-luvun loppupuolelta alkaen. Ensin niitä julkaistiin pilalehdissä, ja vasta paljon myöhemmin pilapiirrokset siirtyivät sanomalehtien aineistoksi. Tutkiessani pilapiirroksia löysin ensimmäisen – kouluhallituksen ylijohdajalle Casimir von Kothenille nauravan – piirroksen pilalehti Veitikasta vuodelta 1872. Tuohon aikaan lehtikuva muuten oli vielä harvinainen tekniikan puutteellisuuden vuoksi.

Sanomalehdet alkoivat kokeiluluonteisesti julkaista pilapiirroksia 1910-luvulla, mutta niiden perusjulkaisijoiden, pilalehtien, kukoistus alkoi hiipua vasta 1930-luvulla. 1950-luvulla poliittiset pilapiirrokset alkoivat toden teolla

vakiintua nimenomaan sanomalehtien aineistoksi.

Helposti ajattelsi, että varhaisimmat pilapiirrokset ovat varmaankin olleet vielä avuttomia yritelmiä – että 1800-luvun lopussa huumorikaan ei varmaan ollut vielä kovin kekseliästä ja oivaltavaa. Tämä on aivan väärä olettaus. Varhaiset suomalaiset pilapiirtäjät olivat erittäin oivaltavia ja taitavia. Taitoa tarvittiin jo siinä, että varsinkin Venäjää koskevissa asioissa sensuuri oli erityisen tarkkana, ja kritiikki piti ujuttaa lukijoille hyvin toimivien vertauskuvien kautta.

Yhteiskunnalliset vastakkaisuudet

Eri poliittisilla osapuolilla on vuosikymmenten mittaan ollut omat piirtäjänsä, niin pilalehdissä kuin sanomalehdissäkin. Pilapiirrosten sisältöjen

kautta näkyvät siis pelkistettyinä ne yhteiskunnalliset vastakkaisuudet, joita Suomessa on eri aikoina ollut.

Alkuaikojen pilapiirroksissa oli vastakkain kaksi kulttuuria taistelemassa ylivallasta: fennomaanit ja svekomaanit eli talonpoikainen suomalainen kulttuuri ja herraskainen ruotsalainen virkamies- ja teollisuuskulttuuri. Tämä suomalaisten pilapiirrosten yksi perusteema on jatkunut vielä 2000-luvun kuvissakin esimerkiksi pakkoruotsikeskustelussa.

Heti ensimmäisistä piirroksista alkaen pilakuvastossa on ollut myös esillä Suomen ja Venäjän suhde. 1800-luvulta alkaen piirroksissa kritisoitiin Venäläisten pyrkimistä ylivaltaan Suomessa. Yhdeksi kritiikin symboliksi vakiintui tuolloin Venäjää edustavien hahmojen käyttämä solmuruoska, jolla viitattiin pakkovaltaan.

Myöhemmin Venäjä/Neuvostoliitto -teema on jatkunut kautta pilahistorian eri aikakausien ilmiöiden kautta. 2000-luvullakaan tämä suomalaisten pilapiirrosten yksi perusteema ei kuvista ole hävinnyt. Tällöin on naurettu esimerkiksi sille, että suomalaiset eivät uskalla vastustaa tai kritisoida Venäjän menettelyjä.

1900-luvun alusta alkoi pilapiirrosten yhdeksi vastakkainasetteluksi ilmaantua punaisten ja valkoisten, köyhien ja rikkaiden, omistavan ja omistamattoman luokan vastakkaisuus – eikä tämäkään teema ole hävinnyt poliittisista pilapiirroksista 2000-luvulla. Työväen liikehdintää kritisoitiin 1900-luvun alussa esimerkiksi piirtämällä työläiset lammauslaumaksi, joka tahdottomina seuraa johtajaa tai kuvaamalla työväenliikkeen johtajia sotapäälliköiksi. Lähempänä kansalais-sotaa porvarit piirsivät sosialisteja harjoittamassa väkivaltaa, uhkailua ja rehvastelua. Vastapuoli taas

piirsi ahneita ja piittaamattomia porvareita, jotka aiheuttavat köyhälle väelle nälkää ja kurjuutta.

1950-luvulla kapitalistin ja työläisen vastakkainasettelu sai rinnalleen maalaisten ja kaupunkilaisen, tuottajan ja kuluttajan välisen vastakkaisuuden. Silloin kritisoitiin kovasti esimerkiksi MTK:ta ja maalaisliittoa tukiaisten järjestämisestä. Toisaalta maalaisliiton – myöhemmin keskustapuolueen – näkökulmasta kaupunkilaisia edustavia virkamiesjärjestöjä kritisoitiin liiallisista palkkavaatimuksista. Nämä palkkathan maksettiin verorahoilla, joita maalaiset eivät varsinkaan Helsingin Sanomien piirtäjän Kari Suomalaisen

piirrosten mukaan joutuneet tosin edes maksamaan. Niin taitavasti ja häikäilemättömästi he Karin kuvien mukaan olivat etunsa hoitaneet.

Lisäksi pilapiirroksuvastossa yhtenä merkittävänä teemana on ollut 2000-luvulle asti

valtiovallan ja kansalaisen/veronmaksajan vastakkaisuus. Se on pilapiirrosten tärkeimpiä teemoja myös kansainvälisesti. Lihava hyvinvoiva valtiolta riittää kuvissa lihaa, kurjaa rahatonta paikatuissa vaatteissa kulkevaa veronmaksajakansalaista.

Jako kahteen

Tämän vuosituhannen alussa pilapiirrosten aiemmat monet erilaiset vastakkaisuudet pelkistyivät pääosin kahden maailmankatsomuksen väliseksi kilpailuksi. Vastakkain alkoivat olla markkinatalouden etuja ajava maailmankatsomus ja toisaalta ihmisten tasa-arvoa ja humaanisutta ajava maailmankatsomus.

Tätä uutta vastakkainasettelua kuvaamaan piirroksiin ilmestyi vielä valtiovaltaakin lihavampi ja itsekkäämpi talouselämähahmo, joka nujersi kansalaisen nurkkaan siinä missä valtio-

**”Jos politiikka hukkuu
markkinatalouden alle,
ei poliittisella
pilapiirroksellakaan ole
enää paljon tehtävää.”**

Fyrens Midsommarnummer.

FYREN

Den stora folkdansen.

No 25 — Nionde årgången.

(Se texten å sid. 6.)

28 Juni 1906.

Herrsväen "epäsäätyiset" juhannustanssit saivat uutta poliittista sisältöä ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan vaalien lähestyessä. Fyren pilalehti 25/1906.

Anatomian luennolle olisi jälleen tulijoita. Maailmanlaajuisen finanssikriisin seurauksena työttömyys on kasvanut nopeasti ja valtiontalous tuntuu monien kansalaisten mielestä hetkittäin olevan "henkitoreissaan". Karin ajankoh- taista pilapiirroshuumoria Kekkonen ajalta. Teoksessa "Karin Karuselli". Kansalliskirjasto.

valta aiemmin. Samalla eri väestöryhmiä edustavien puoluehahmojen käyttö väheni selvästi. Piirroukset eivät 2000-luvulla ole enää niinkään nähneet yhteiskunnallista ristiriitaa eri väestöryhmien välillä, vaan juuri talouselämän ylival- lan ja pienen ihmisen edun välillä.

Nämä havainnot on tehty laajahkon pilapiirrosaineiston perusteella. Yksittäisiä ja useampiakin erilaisia näkemyksiä edustavia piirroksia on toki aina ilmestynyt.

Henkilöt ja puolueet

Poliitikkojen ja eri ideologioiden kuvaamisessa on myös tapahtunut selkeitä muutoksia suomalaisen pilapiirroksen yli satavuotisen historian aikana.

1800-luvulla ja seuraavan vuosisadan alussa aatteita edustavat piirroksissa nimeltä tunnetut

poliitikot, jotka kuvissa ovat ikään kuin henkilökohtaisesti vastuussa aatteistaan (tällöin varsi- naisia puolueita ei vielä ollutkaan).

1950-luvulla poliitikot esitetään kuvissa paljolti puolueidensa pyrkimysten, ei niinkään henkilökohtaisen vakaumuksen edustajina. Tie- tyn puolueen poliitikkoja edustaa usein kollek- tiivinen puoluehahmo, jotka tuolloin syntyivät piirroksiin juuri tähän tarkoitukseen.

2000-luvulla poliitikkoja ei enää ole piir- retty niinkään aatteen tai edes puolueen pyr- kimysten edustajaksi, vaan omaksi itseksensä, yksilöksi – tai sitten poliitikoksi ylipäänsä, po- liitikan harjoittajaksi, joka toimii kansalaisen ja talouselämän välissä pilapiirrosten mukaan useimmiten markkinatalouden ohjaamana.

Piirroukset ovat enimmäkseen puolustaneet politiikkaa ja kansalaisten edun ajamista mark- kinavoimia vastaan. Siinä on tietysti kysymys

myös poliittisen pilapiirroksen olemassaolosta. Jos politiikka hukkuu markkinatalouden alle, ei poliittisella pilapiirroksella ole enää paljon tehtävää. Markkinatalous ei ole samalla tavalla tilivelvollinen kansalaisille, eikä sillä ole sellaisia kasvoja, jotka voitaisiin piirroksissa laittaa tilille tekosistaan samalla tavalla kuin kansan valitsevat poliitikot. □

FT Marja Ylönen on väitellyt Tampereen yliopistossa Kari Suomalaisen pilapiirroksista, kirjoittanut kirjan Suomen historiasta poliittisissa pilapiirroksissa ja toimii nykyisin Satakunnan Kansan kulttuuritoimituksen esimiehenä.

Hauskoja kirjoja

Hyvä kirja vetoaa usein myös lukijan tunteisiin, jopa siinä määrin, että lukeminen täytyy toistuvasti keskeyttää joko liikituksen tai naurunpyrskähdyksen takia. Sally Salmisen *Katriina* kuului itselläni edellä mainittuihin, Jorge Amadon *Vanha merikarhu* taas jälkimmäisiin. Kirjan tapahtumat, esitystapa ja huija kielellinen virtuositeetti olivat vastustamattomia. Luin Amadon-kirjaa purjehdustovereille ääneen metsästysmajassa Hankoniemen edustalla Morgonlandetissa ja nauru keskeytti yhtenäen lukemisen. Maija Berndtson puolestaan kertoi lukeneensa riikinruotsalaisen miehensä kanssa ääneen Paasilinnan kirjan ruotsinnosta ja samalla tuli nauretuksi myös suomalaisten ja ruotsalaisten eroille! Toimitus teki ”paukkupatruunoilla” revolverihaastattelun hauskoista kirjoista:

Maija Berndtson, kirjaston johtaja: Arto Paasilinnan *Hurmaava joukkoitsemurha*.

Kai Ekholm, kirjaston johtaja: Marina Lewyckan *Traktorien lyhyt historia ukrainaksi*.

Seppo Knuutila, professori: Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä*.

Anne Kolstela, erityisluokanopettaja: Eduard Uspenskin *Fedja-setä, kissa ja koira*.

Esko Nick (You Tuben Gregorius), Espoon kaupunginkirjasto: Peter von Baghin *Aki Kaurismäki*.

Matti Munnukka, Kansalliskirjasto: Arto Paasilinnan *Hirtettyjen kettujen metsä*.

Liisa Koski, Kansalliskirjasto: Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä*.

Pentti Järvinen, graafinen suunnittelija: Armas J. Pullan *Jees, punamultaa! sanoi kersantti Ryhmy*.

Tarja Soiniola, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Jim Dodgen *Fup*.

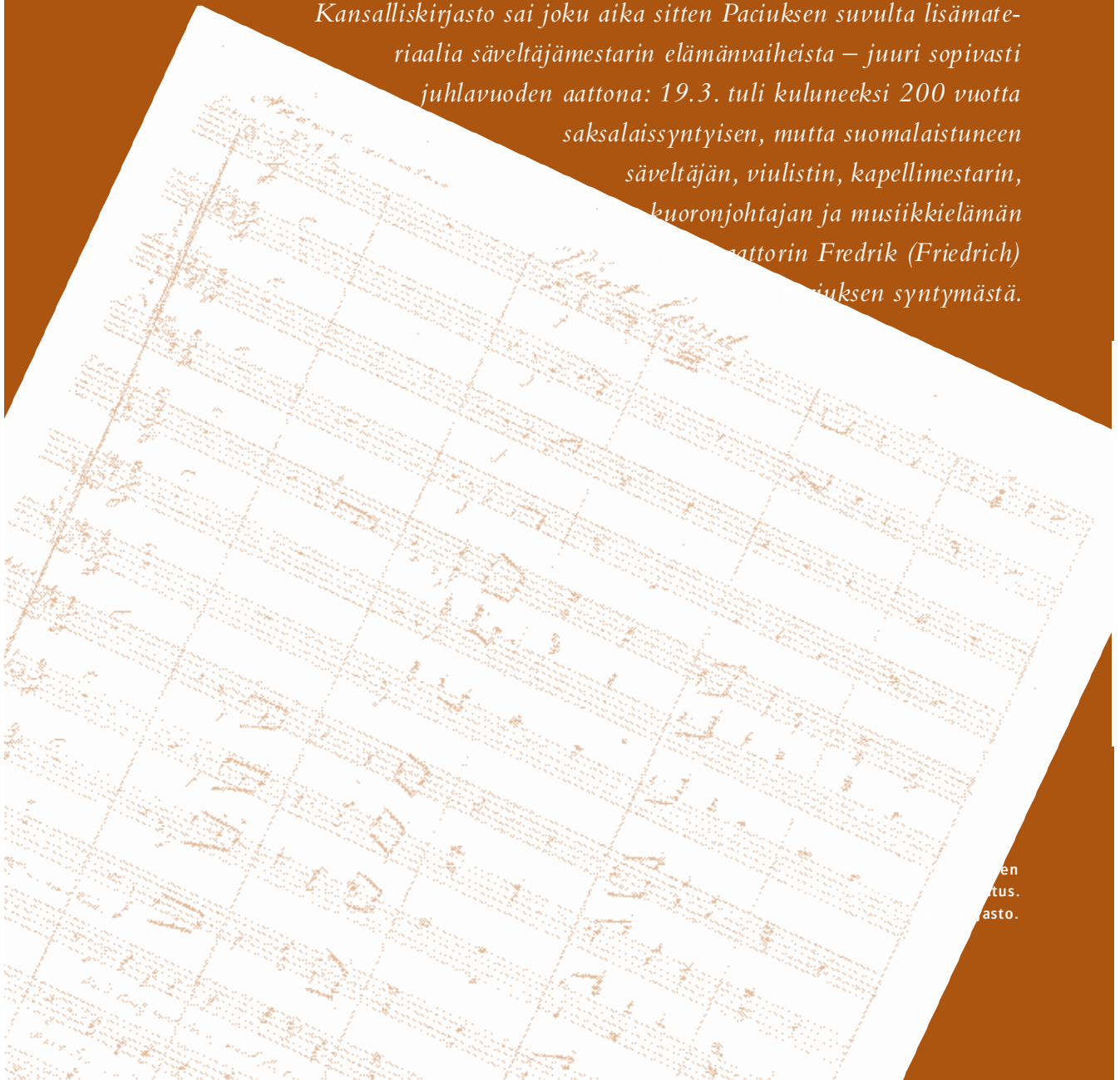
Hilka Oksama-Valtonen, opettaja: Salme Setälän *Levoton veri*.

HAUSKUUSTUTKIJANA ESKO RAHIKAINEN

Jälleenlöydetty Pacius –

arkistot avautuvat ja tutkijat herkistyvät
Suomen musiikin 'isän' elämälle ja tuotannolle

Kansalliskirjasto sai joku aika sitten Paciuksen suvulta lisämateriaalia säveltäjämestarin elämänvaiheista – juuri sopivasti juhlavuoden aattona: 19.3. tuli kuluneeksi 200 vuotta saksalaissyntyisen, mutta suomalaistuneen säveltäjän, viulistin, kapellimestarin, kuoronjohtajan ja musiikkielämän kättäsiirtäjän Fredrik (Friedrich) Paciuksen syntymästä.

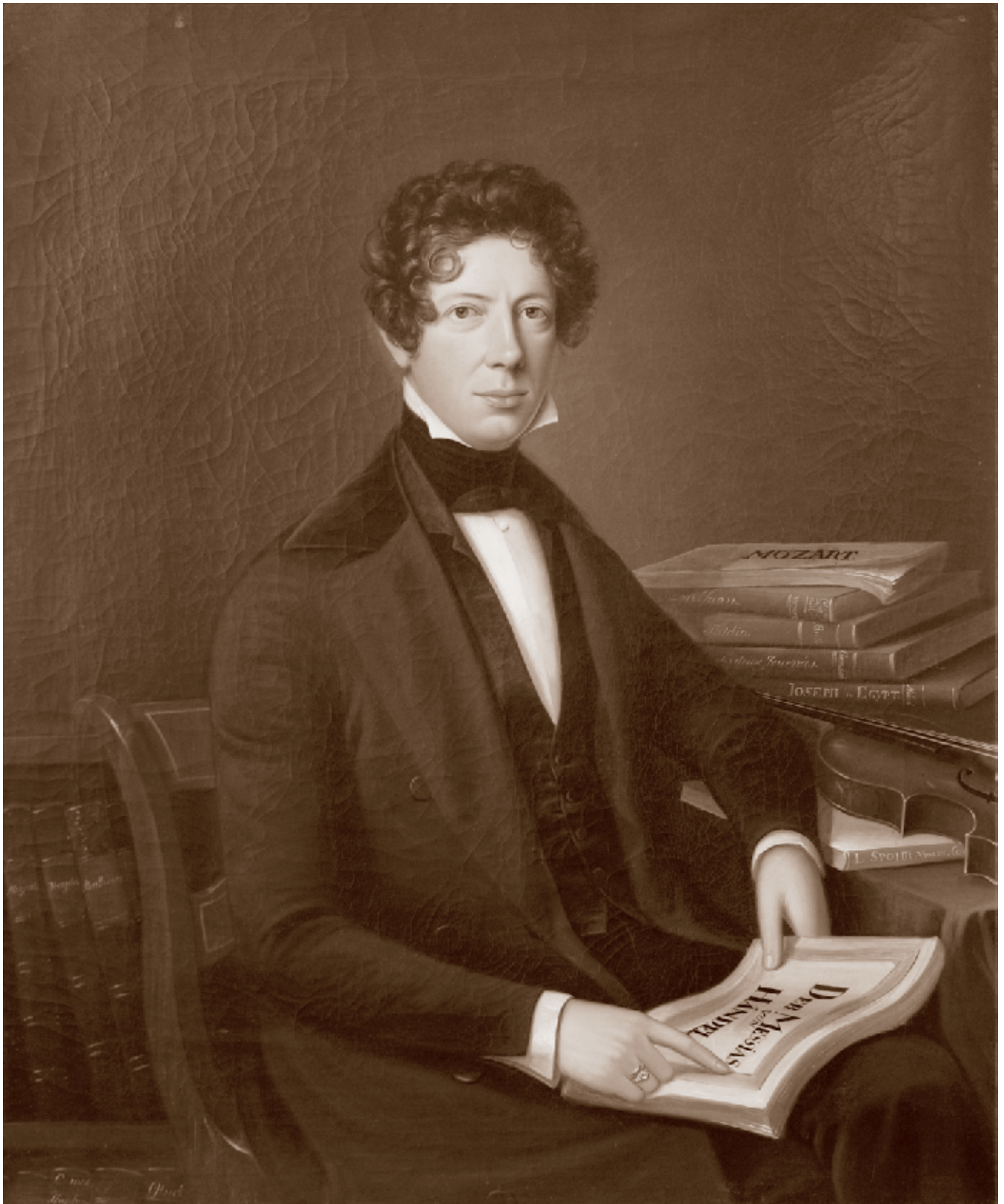
Loreley-kalliot St Goarissa. Paciuksen ooppera *Die Loreley* valmistui 1887.

Kaikki uusi tieto Fredrik Paciuksen elämästä on tervetullutta monestakin syystä. Seija Lappalainen Helsingin yliopistosta laatii parhaillaan uutta tarkkaa elämäkertaa korvaamaan sinänsä kiehtovan ja eläytyvään tyyliin laaditun Tuomi Elmgren-Heinosen biografiaa *Laulu Suomen soi* (1959). Mutta haluamme lisää tietoa Paciuksesta myös säveltäjänä. Hänen kohtalonaan oli hänen nerokkuutensa melodikkona. Se sai hänet luomaan suomalaisen musiikkikulttuurin perustavia sävelmiä, jotka yhä osataan niin hyvin, ettei kukaan edes kysy tekijää. Parempaa tunnustusta ei taidemusiikin säveltäjä voi usein saada, kuin että hänen teoksistaan tulee kuin uusia kansanlauluja. Muistettakoon sellaisia kuin *Maamme*-laulu, *Sotilaspoika*, *Laps' Suomen ällös...*, *Suomis sång* jne. Pacius hämmästeli usein itsekkin miten oli kyennyt keksimään mitään niin vaikuttavaa. Mutta kyllä hän silti toivoi tulevansa huomatuksi niiden säveltäjänä. Tunnetuin on tarina hänen matkastaan Saksaan

1870-luvulla, jolloin hän sattumalta kuuli ravintolassa mieskuoron laulavan *Maamme*-laulua aivan eri sanoilla – ja saksalaisena kansanlauluna. Tämä jälkeen hän kiireesti otatti siitä uuden painoksen, jonka kanteen kirjoitettiin: ”...suomalaisen kansallislaulu, lauletaan usein Saksassa vailla mainintaa tekijästä.”

Paciuksen matkapäiväkirja

Kuka oli tämä saksalainen, joka uskalsi ottaa vastaan 1834 musiikinopettajan paikan Helsingin keisarillisessa yliopistossa, kaupungissa ja maassa, jota hädin tuskin tunnettiin Keski-Euroopan kulttuuripiireissä? Muuan kansalliskirjastoon saapunut dokumentti kapsäkissä, jonka suku lahjoitti, on hänen matkapäiväkirjansa vuodelta 1857, jolloin hän perheineen vietti kesän synnyinsijoillaan ja matkusteli pitkin Reinin vartta. Tämä kuvaus on itse asiassa liki samaa luokkaa oleva aikalaisdokumentti kuin J.V. Snellmanin *Skildringar av Tyskland* vuodelta

J. E. Lind: Fredrik Pacius 39-vuotiaana, jolloin hän sävelsi Maamme-laulun. Helsingin yliopiston kokoelmat.

1840. Erona vain se että em. teoksen laatija oli oppinut filosofi, Pacius taas täysiverinen muusikko.

Paciuksen matkapäiväkirja avaa näkymiä

hänen sielunmaisemaansa miltei paremmin kuin kirjeenvaihto; hän on valpas havainnoitsija, joka reagoi kuulemaansa musiikkiin ja samalla paljastaa oman säveltäjän estetiikkansa piirteitä.

Hänen tilanteensa matkan alkaessa oli se, että hän oli jo hyvin sijoittunut Helsingin elämään. Lähimmät sukulaiset, veljet ja äiti olivat seuranneet häntä Suomeen, missä hän oli avioitunut suomalaisen valtioneuvos Martinin tyttären Ninan kanssa. Perhe oli kasvanut, hän oli tullut uudessa kotimaassaan arvostetuksi muusikoksi, kriittiset äänet hänen saksalaisuudestaan olivat vaientuneet, ja Topelius oli julistanut hänet *Kaarle-kuninkaan metsästys*-oopperan ensi-illan jälkeen 1852 ”meidän Paciuksellemme”. Hänen oopperansa voittokulku oli juuri jatkunut Tukholmassa, tosin säveltäjää masentavien muutoksin, mutta kuitenkin tehden hänet tunnetuksi Ruotsin musiikki- ja hovipiireissä.

Pacius saapui laivalla Lyypekistä kotikaupunkiinsa Hampuriin 19.4.1857.

Jo muutama päivä tulonsa jälkeen hän kuulee Mozartin sinfonian ja Beethovenin *Egmont-alkusoiton* paikallisen musiikkiyhdistyksen esittämänä ja toteaa: melko hyvin harrastelijoilta! Pacius osoittautuu lahjomattomaksi musiikkikriitikoksi missä vain liikkeukin. 2.5. hän ilmoittaa opiskelleensa suomen kieltä (!), mutta myös soittaneensa viulua. Hän kuulee myös Schumannin ’kauniita, hartaita liedejä’ – ja menee teatteriin katsomaan Lucia di Lammermooria. Tämä ei ole yllättävää sillä italialainen musiikki dominoi Saksaakin – muistetta-

”Olen usein unessa kuullut musiikkia, joka on kauniimpaa ja jumalallisempaa kuin mitä täällä tehdään.”

koon, ettei esimerkiksi Hegelin lempisäveltäjä ollutkaan Beethoven vaan Rossini! Pacius arvioi kuulemiaan ääniä, kuoroa ja mielestään surkeita lavasteita. Or-

kesteriosuuden yhteydessä hän tulee sanoneeksi jotain paljastavaa omasta estetiikastaan: *Die Musik sinfonisch und langweilig* – hänelle siis ’sinfoninen’ ja ’pitkäväteinen’ olivat synonyymejä! Siitä huolimatta että hän oli 17-vuotiaana oppilasaikanaan Kasselissa Louis Spohrin ja Moritz Hauptmannin johdolla kirjoittanut sujuvan ’sinfonisen’ alkusoiton Es-duuri ja 1850 Helsingissä yksiosaisen sinfonian, joka on aitoa saksalaista ’satsia’.

Mutta Pacius ei liittynyt 1800-luvun musiikin historian suuressa kahtiajaossa myöskään vastakkaiseen wagneriaaniseen, ohjelmallisen musiikin leiriin. Perjantaina 15. toukokuuta hän meni katsomaan *Tannhäuseria*. ”Kokonaisuudessaan ottaen pitkästyttävää... vähän tahtoa... viehättäviä laulukohtia, mutta ei mitään perustaa, ei mitään sisäistä sisältöä, ei mitään todellisia ideoita niin kuin ei missään muusakaan uudessa musiikissa. Ei, tämä ei ole sitä oikeaa...” Oli vahinko että Pacius oli opettajaltaan Spohrilta perinyt äärivanhoilliset mieltipiteet – sillä ne olivat vastoin hänen omaa säveltäjänlaatuaan ja temperamenttiaan: hän oli itse toisin kuin Spohr nimenomaan draamatikko ja melodikko, aina valmis kokeiluihin, orkesterin värikyyteen, aina pyrkien musiikkiteatterin vaikuttavuuteen. Jos hän olisi ratsastanut aikansa musiikin aallonharjalla ja liittynyt wagneriaaneihin olisi hän kenties saanut sitten myöhemmin 1887 sävelletyn *Die Loreley*-oopperansakin saksalaisille oopperalavoille.

Hän kirjaa muistiin myös kaikki omat soitto kertansa ja usein kriittiseen sävyyn. Hän soittaa Meyerin kanssa Beethovenin sonaattia

30.6., kuuntelee lasten pianonsoittoa, ja kuulee Beethovenin Es-duuri kvartetton: ”Se on suurenmoista ja syvää musiikkia”.

Sen sijaan Graudenerin kvartetto on eloisa ja voimakas, Schubertin d-molli kvartetto on taas hyvä sävellys, mutta pitkäväteinen.

Pacius lähtee perheineen matkalle ja Coblenzin jälkeen vierailee St Goarissa ihailmassa Lorelei-kallioita. Hän huomauttaa, että Geibel – hänen tuleva libretistinsä – oli asunut siellä pidempään. Hän ihaillee ’maagista’ näkymää laaksoon. Mutta hän myös nauttii matkastaan ja kirjaa ylös kaikki ostoksensa. Mitä pitemmälle matka edistyy, sitä enemmän on kuluja osastossa tupakat, konjakki, kahvi jne. Toisaalta hän saattaa todeta: ”On olemassa myös jotain korkeampaa ja erilaista kuin tämänpuoleinen. Olen usein unessa kuullut musiikkia, joka on kauniimpaa ja jumalallisempaa kuin mitä täällä tehdään”, (7.8.)

Mainzissa Pacius menee Ninan ja Marian kanssa juhlamessuun, mutta pettyy pahan keran. Laulu on surkeaa kirkumista korkeaan häsäveleen asti. Piispa esiintyy kultaisessa manttelissaan suitsukkeiden savun ympäröimänä. Kymmenmiehinen puhallinkuoro esittää mitä maallisimman donizettimaisen marssin. Eikä itse kirkkokaan tehnyt mitään erityisen kaunista vaikutusta.

Matkan ehdoton huippukohta on kuitenkin paluu Kasseliin ja opettajan Louis Spohrin tapaaminen 32 vuoden jälkeen.

Louis Spohr

Sunnuntai-iltana 22.8. Pacius pani päälleen frakin ja kunniamerkit ja lähti käynnille maestronsa luo. Spohr nousi kirjoituspöytänsä äärestä aivan niin kuin 32 vuotta sitten. Hänen puheensa heijasti jo kuitenkin korkeata ikää, mutta kasvot oli yhtä pyöreät kuin ennen ja kädet valkeat ja kauniit. Paciuksen täytyi kertoa

Louis Spohr

musiikkioloistaan Helsingissä – vaikka Pacius arvelikin, että kaikki suuret henget halusivat ymmärrettävästi puhua vain itsestään. Kun hän mainitsi oopperansa, Spohr kuunteli välinpitämättömästi haluamatta mennä yksityiskohtiin. Mutta sitten puhe kääntyi Paciuksen vanhemmista ja perheestä Spohrin sävellyksiin ja musiikkiin ylipäätään. ”Kumpu muistaisin tarkkaan, mitä suuri Spohr silloin sanoi”, Pacius huokaa. Tulevaisuuden musiikin hän hylkäsi kokonaan eli Wagnerin, joka tunnettiin jo kaikkialla pamfletistaan *Zukunftsmusik*. Spohr arvosteli Beethovenia, jonka viimeisiä teoksia hän ei tosin ollut voinut kuulla, ja tämän 9. sinfoniaa. Liszt ja Berlioz olivat turmelleet hyvän maun, siinä missä Paganini oli hävittänyt koko viulunsoiton perustan. Siksi Spohrin mielestä olikin hienoa, että monet palasivat vanhoihin mestareihin kuten Bachiin. Spohrin oopperoista olivat vain *Jessonda* ja *Faust* ohjelmistossa Kasselissa. Kun Pacius kertoi, että hänen musiikkiaan arvostettiin suuresti Ruotsissa,

vastasi tämä: oli erikoista, että hänestä pidettiin ulkomailla, kuten Englannissa, paljon enemmän kuin Saksassa.

Spohr otti viulun käteensä ja fantiso i 8-10 minuuttia. ”Vedot olivat vielä kauniita, mutta kokonaisuus oli maneerimainen, eikä siinä ollut vapaata virtaamista – ah siitä kuuli, että Spohr oli 73-vuotias!” Myöskään viulun ääntä Pacius ei pitänyt minään erikoisena ja G-kieli soi tukahtuneesti. Spohr näytti uuden musiikkisalinsa ja puhui sitten Hauptmannista ja sanoi, että tämä varmaan ilahtuisi Paciuksen näkemisestä. Lopulta oli hyvästien aika ja Pacius kiitti Spohria kaikesta, elämänsä ’vihkimyshetkestä’ (*O! gewiss die Weihstunden meines Leben*). Hän olisi halunnut kuulla kvartettoa, mutta soittajat eivät olleet paikalla. Oli niin ikään mahdotonta esittää Paciuksen oopperaa, koska ohjelmisto oli jo valittu. Vierailun jälkeen Pacius totesi, ettei Spohrkaan ollut henkilökohtaisesti ottaen muuta kuin ihminen. Ja tässä mielessä Pacius oli surullinen, että oli nähnyt hänet uudelleen.

Matkallaan Pacius tapasi myös sävellyksenopettajansa Moritz Hauptmannin, merkittävän musiikinteoreetikon, joka oli 1850 ilmestyneessä teoksessaan *Die Natur der Harmonik und Metrik* pyrkinyt eräänlaiseen hegeliläiseen spekulatiiviseen systeemiin. Pacius ei ollut tällai-

sista älyllisistä pohdinnoista kiinnostunut, hän oli henkeen ja vereen käytännön muusikko. Tämä ei tosin estänyt häntä lähettämästä myöhemmin *Kypron prinsessaa* säveltäessään Topeliukselle Hegelin estetiikan yhtä lukua kirjeen liitteenä.

Paciuksen kommentit saksalaisesta musiikkielämästä ovat hyvin käytännönläheisiä. Sellaista periaatteellisempaa ja pohdiskelevampaa kulttuurikritiikkiä kuin Snellmanin Saksan kuvauksessa ei häneltä löydä. On myös merkillepantavaa, ettei Pacius liiku mitenkään erityisen ahkeaan saksalaisissa musiikkipiireissä. Hänen kontaktinsa ovat kaikki opiskeluaikaista perua. Tämä selittää sitten osaltaan sen, ettei hänen musiikkinsa kyennyt ’matkustamaan’ – lukuunottamatta esimerkiksi *Maamme-laulua* – ja saavuttamaan arvostusta Saksassa. Pacius joka oli täysin tietoinen omista kvaliteeteistaan, oli tästä luultavasti pahoillaan. Niinpä kun hän palaa ’kotimaahansa’ Suomeen, on liikuttavaa, suorastaan järkyttävää lukea päiväkirjan lopusta: ”Niin on kaunis aika ohi... kaikki on kuin unta, ja rakas, rakas Hampuri on kuin etäinen Eldorado takana päin. Oi Luoja! Oi hyvä Luoja! Kiitos kaikista iloista, kaikesta! Kaikesta mistä nautimme!!!...”

Eero Tarasti on Helsingin yliopiston musiikkitieteen professori.

Wartburg	21		
Rechnung	7 11		
Trinkgeld	15		
Eintritt	4 20		
Altenpflege	24		
Brot	5		
			14. 26.

Paciuksen matkapäiväkirjan lehtiä.

Painettu pitää pintansa, vaikka verkot kiristyvät

JULKAISUTUOTANNON NÄKYMIÄ SUOMESSA 2000-LUVULLA

Uuden vapaakappalelain (Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä 1433/2007) tultua voimaan vuoden 2008 alusta kasvoi kerättävän kulttuuriperinnön määrä ja kattavuus merkittävästi, kun elektroninen aineisto sisällytettiin siihen.

Kansalliskirjasto kerää painettua ja audiovisuaalista aineistoa sekä lisäksi elektronisia tallenteita ja verkko-aineistoja. Kirjasto on kerännyt jo vuodesta 2006 ns. haravointimenetelmällä suomalaista verkko-aineistoa verkkoarkistoon. Mikäli haravoidaan kerran vuodessa, on tuloksena noin 50 miljoonaa tiedostoa. Sen sijaan haravoidun aineiston sisällöstä ei ole vielä selkeää kuvaa. Verkkoarkisto avataan hakukäyttöön tänä keväänä ja silloin käyttäjät pääsevät tutkimaan verkkoaineiston keräyksen tuloksena tallennettuja julkaisuja. Kansalliskirjastoon on vuosien varrella kertynyt tietoa verkkojulkaisuista ja niitä on luetteloitu myös kansallisbibliografiaan, koska julkaisuille on haettu, aivan kuten kuuluukin tehdä, ISSN- ja ISBN-tunnisteita. Elektronisia tallenteita, esimerkiksi CD ROM -julkaisuja on myös luovutettu vapaaehtoisesti jo ennen lakiuudistusta.

Yleisesti tiedetään, että julkaiseminen on siirtymässä verkkoon, mutta mitä kaikkea se tarkoittaa ja kuinka nopeasti muutos etenee? Se tarkoittaa mm. sitä, että julkaisemisen kynnyks on madaltunut, julkaisukanavat ovat kaikkien käytettävissä, julkaisujen muoto on vapautunut ja monipuolistunut ja julkaisu voi elää ja muuntua jatkuvasti.

Vielä ainakin tämän 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen näyttää painettu aineisto pitävän hyvin pintansa elektronisen tuotannon rinnalla. Osittain julkaiseminen tapahtuu rinnakkain sekä painotuotteena että verkkojulkaisuna. Itse sisältöjen tuottaminen digitaalisena näyttää kasvattaneen sekä painettua että verkkojulkaisujen määrää. Digitaalisessa muodossa oleva teos on helposti tuotettavissa sekä painotuotteeksi että muuntautuvaksi verkkojulkaisuksi. Julkaisut eivät välttämättä

ole enää puhtaasti kirjoja tai aikakauslehtiä, vaan monesti ns. integroituvia aineistoja, oppimisympäristöjä, jatkuvan toimitustyön ansiosta kaiken aikaa päivittyviä verkkolehtiä tai -palveluja.

Mielenkiintoista on seurata julkaisutuotannon muutosta lähivuosina. Haasteellista on myös toteuttaa Kansalliskirjaston perustehtävää, julkaistun kulttuuriperinnön talteen keräämistä ja säilyttämistä. Miltähän ”julkaiseminen siirtyy verkkoon” -aikamme näyttää tulevien tutkijoiden silmin? Onkohan muutos, jota elämme nyt, Gutenbergin keksintöön verrattava?

Kansallisen julkaisutuotannon virallista kuvaa tarkasteltaessa käytetään Kansalliskirjastolle vapaakappaleina luovutetun tai automaattisesti kerätyn aineiston tilastoja sekä kansallisbibliografian tietoja.

Vuoden 2008 vapaakappalekartuntaa kuvaavassa tilastossa uuden lain vaikutus näkyy mm. kirjojen nimekemäärien laskuna (18 %). Suurin osa vähennyksestä selittyy kuitenkin sillä, ettei muuttamattomia lisäpainoksia tarvitse enää luovuttaa. Myös pienpainatemäärissä on laskua (8 %), mutta vähennys mahtuu silti normaaliin vaihteluväliin. Ääni- ja kuvataallenteiden määrä on hieman kasvanut (12 %), osaselityksenä se, että vapaakappaleet tulee luovuttaa nyt myös 50 kappaletta pienemmistä tuotantoeristä. Uutena aineistoryhmänä luovutusvelvollisuuden piirissä ovat elektroniset tallenteet (mm. CD-ROMit), joiden määrä on kasvanut lähes 90 % verrattuna edellisten vuosien vapaaehtoisesti luovutettuun aineistoon.

Lisätietoja <http://www.kansalliskirjasto.fi/julkaisuala/vapaakappaleet.html>

Viereisessä taulukossa näkyy 2008 luovutetun aineiston (muu kuin verkkoaineisto) jakautuminen aineistotyyppien mukaan. Tämä kaikki on siis kartuttanut kansalliskokoelmaa vuoden 2008 aikana.

Kansalliskirjaston aineiston kartunta vapaakappaleina

Kirjat: 15 120 nim.

Vuosikirjat yms. sarjajulkaisut: 1 001 nim. / 2 700 kpl

Aikakauslehdet: 5 444 nim. / 30 000 irtonumeroa

Sanomalehdet: 363 nim. / n. 41 500 irtonumeroa

Kartat: 765 kpl

Nuotit: 300 kpl

Pienlehdet, toimintakertomukset yms: n. 8 100 kpl

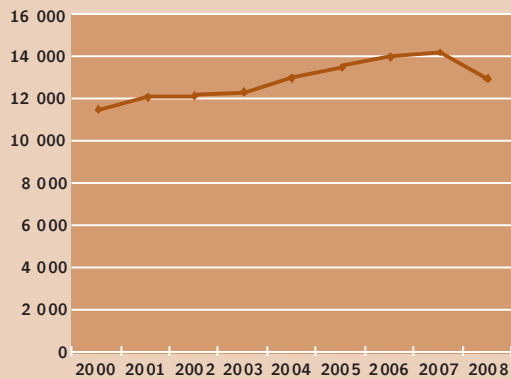
Pienpainatteet: 57 586 kpl

Julisteet: 2 289 kpl

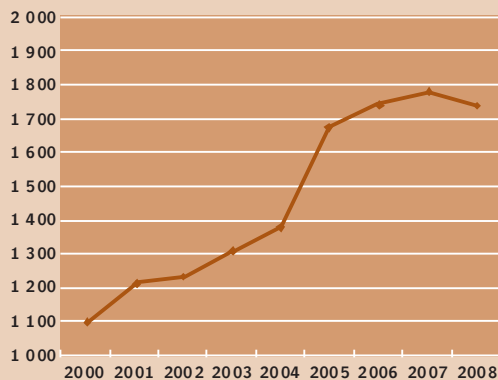
Opetuspaketit: 106 kpl

Musiikki- ja puheäänitteet: 3 565 nim. / 6 320 kpl

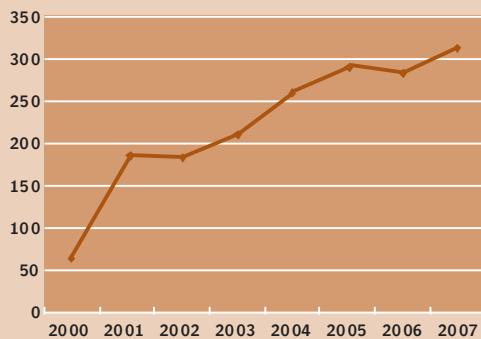
<u>Sarjakuva-albumit</u>	<u>Julkaisut/vuosi</u>
2000	196
2001	192
2002	216
2003	233
2004	270
2005	310
2006	361
2007	408

Kirjanimekkeiden määrän kehitys vuosina 2000-2008

ISBN-keskuksesta annetut omakustannettunnuokset vuodesta 2000 eteenpäin

Pokkarituotannon nimekemäärä ja sen kehitys 2000–2007, Loisto-, Seven- ja Like-pokkarit (2008 vuoden julkaisutilasto ei ole vielä käytettävissä)

Kun tarkastellaan tähänastisen 2000-luvun tilastoja ja sen kertomaa painetun aineiston osalta, voi nostaa esille mm. kirjan vahvan aseman kustannustuotteena.

Vapaakappalekirjanpidon ja kansallisbibliografiatietokannan tietojen mukaan kirjojen määrä on kasvanut koko vuosituhannen alun aina vuoteen 2007 asti. Koska 2008 vuoden julkaisutilastot eivät ole vielä käytettävissä, on tässä käytetty arviota perustuen kansallisbibliografian 2009 alkuvuoden nimekemäärään. Näyttää kuitenkin siltä, että kirjojen tuotannon kasvu saattaa taittua nyt vuosikymmenen lopussa. Uusien painosten poistuminen luovutusvelvollisuuden piiristä vähensi jonkin verran kirjojen määrää 2008 vuoden aikana.

Toisaalta saattaa olla niin, että omakustantamisen helppouden seurauksena kasvanut kirjanimikkeiden määrä olisi nyt laantumassa ensimmäisten vuosien innostuksen jälkeen. Tätä arvelua tukee myös ISBN-keskuksen jakamien omakustanteiden tunnisteiden määrän kasvun taittuminen.

Painetun kirjan elinvoimaisuutta myyntituotteena kasvatti käsittääkseen merkittävästi Suomen markkinoille esimerkiksi Ruotsiin verrattuna vähän viiveellä tullut taskukirja eli pokkari. Pokkarien varsinainen buumi saatiin aikaan sillä, että kirja-ala ryhtyi yhteistyöhön. Kirjan menestyksestä pokkarimuodossa kertoo myös FENNICA-tietokannasta otettu esimerkki.

Pokkariin verrattavia ja toisinaan muodoltaan samanlaisia painettuja julkaisuja, joiden määrä on ollut FENNICAN tilastojen mukaan kasvussa, ovat sarjakuva-albumit.

Kirja kerrallaan tai tarpeen mukaan

Vastaavanlaisesti kuin pokkarien julkaisemisen yhteistyö onnistui eri kustantajien kesken, on tarkoitus laajentaa tarvepainatuksen mahdolli-

suuksia kustantajien ja kirjakaupan yhteistyöllä. Viime vuoden *Kansalliskirjasto*-lehden ensimmäisessä numerossa kirjoitti Tuula Pelkonen-Tiri (Kirjavälitys Oy) käynnistymässä olevasta laajasta kirjahankkeesta, jossa tarvepainatuksen mallilla tuotetaan asiakkaiden ulottuville kirjoja, jotka esimerkiksi ovat jo loppuunmyyty tai kauppohen varastoista poistettu. Tähän konseptiin sopivat myös sellaiset kirjat, joiden kysyntä on pientä tai joiden kysyntää halutaan vastata kokeilla sekä sellaiset, joiden sisältöä täytyy uudistaa useinkin. Mahdollisuuksia on varmasti paljon. Viime syksyn Frankfurtin kirjamesujen yhteydessä järjestetystä kirja-alan seminaarista monen mieleen varmaankin jäi kansainvälisen kustantajan PoD-toiminnan esittely valtavine digitaalisten sisältöjen tuotanto- ja varastointilaitoksineen. Painetun aineiston varastointitarve vähenee vastaavasti. Yhteen nimekkeeseen kohdistuvien tilausten määrä saattaa olla hyvinkin pieni tai tarve satunnainen. Sen takia nimekemäärää ei ole kuitenkaan tarvetta pienentää ainakaan varastointikulun takia. Suomessa on jo nykyiselläänkin useampia tarvepainatustaloja, jotka toimivat sekä kustantajana että kirjapainona tai tarjoavat pelkästään tukea omakustanteen valmistamisessa.

Esimerkkinä tarvepainatuksesta ja pienkustantamisen ja omakustantamisen kehityksestä, otetaan esimerkkinä *Kirja kerrallaan*, joka vuonna 1999 käynnistyi projektina ja joka tänään toimii kustantajana, kirjakauppana sekä kirjapainona. FENNICA-tietokannan mukaan ”Kirja kerrallaan” on kustantanut vuosina 2001–2008 noin 100 nimekettä ja toiminut kirjapainona lähes 400 omakustanteelle. Niin ikään FENNICAn mukaan on melko uusi omakustannejulkaisija, *Opus Liberum* (Nordprint-kirjapainon omistama) muutaman toimintavuotensa aikana julkaissut jo lähes 50 teosta. Viime syksyn kirjamesuilla esittäytyivät useatkin uudet tämän alan yrittäjät, jotka

tarjoavat monenlaisia palveluja tekstin painokuntoon saattamisesta kuvien ja kansien työstämiseen.

Tietynlaista tarvepainatusta harjoitetaan myös karttojen tuottamisessa. Painettujen karttajulkaisujen määrä on laskenut 2000-luvun kuluessa lähes puoleen. Kartat, jotka on tarkoitettu vastaamaan käyttäjien arkitarpeisiin ja vieläpä yksilöllisesti, tuotetaan ja ylläpidetään yhä kattavammin tietokantoina tai vastaavina verkkokäyttöisinä kokonaisuuksina, joista asiakas voi tulostaa tai tilata itselleen tarvitsemansa alueen kartan. Vapaakappaletoiminnan näkökulmasta se asettaa monta kysymystä: milloin kartta tai sen osa on julkaisu, joka tulisi luovuttaa kansalliskokoomaan, miten monimutkaisten karttatietokantojen luovutus vapaakappaleina olisi mahdollistettava. Minkälaisen kuvan Suomen karttatodellisuudesta pystymme säilyttämään tuleville kartoista kiinnostuneille tutkijoille tilanteessa, jossa kartat siirtyvät yhä enemmän verkkoon ja muuntautuvat siellä käyttäjän tarpeista riippuen? Verkossa olevista kartoista tuotetaan toisinaan myös painettuja julkaisuja. Onko elektronisten karttojen ylläpitäjillä mahdollisuus ja halu säilyttää itsellään omista aineistoistaan niiden eri versioita ja vieläpä pitkäaikaisesti vai häviääkö osa suomalaista karttatahistoriaa?

Sähkökirjaa odotellessa

Verkkojulkaisemisen on odotettu syrjäyttävän ns. perinteisen julkaisemisen eli painetut julkaisut. Jo vuosikymmen sitten puhuttiin innostuneesti sähköisen kirjan tulemisesta ja markkinoilla olikin joitakin lukulaitteita, jotka nykykehityksen valossa olivat vielä melko kömpelöitä. Suomalaisilla kustantajilla oli myös suunnitelmia tuottaa kirjoista rinnakkaisesti sähköinen versio. Nykyaikaiset vaatimukset täyttävä sähkökirjan lataus- ja lukulaitte

ei ole vielä saavuttanut Suomen markkinoita, mutta tulossa se kuulemma on. (Sähkökirjasta ks. Leena Majanderin artikkelia *Kansalliskirjasto*-lehdessä 4/2008).

Perinteisen kirjan siirtyminen verkkoon ei ainakaan toistaiseksi ole vähentänyt kirjojen julkaisemista. Sen sijaan eri julkaisutyypin erottautuminen verrattaessa entiseen malliin on muutoksessa. Verkkoaineistossa ei ole enää selvää, mikä on kirja ja mikä on kausijulkaisu. Verkossa on sisältöjä, jotka voivat sisältää monenlaisia elementtejä ja päivittyä vaihtelevin tavoin ja aikavälein. Sanomalehtien ja kausijulkaisujen siirtyminen verkkoon näyttää etenevän selvimmin.

Verkkojulkaiseminen on tullutkin painetun julkaisutuotannon osalta rinnakkaiseksi julkaisutavaksi. Monet lehdethän julkaisevat painetun rinnalla elävämpää ja vuorovaikutteempaa verkkolehteä, ja tunnettuahan on, että painettuja lehtiä on myös lopetettu ja korvattu kokonaan verkkojulkaisulla. Toinen alue missä verkkojulkaiseminen on lisääntynyt liittyy opetukseen ja tutkimukseen. Otetaan esimerkiksi vaikkapa väitöskirjoista. Kansallisbibliografias-

ta saatavien tilastotietojen mukaan painettujen väitöskirjojen rinnalla tai sijaan julkaistaan kasvava määrä elektronisia väitöskirjoja. Esimerkiksi Helsingin yliopiston elektronisten väitöskirjojen määrä oli vuonna 2000 209 ja vuonna 2007 jo 306.

Verkko-oppikirjat tai verkko-oppimisympäristöt puolustavat hyvinkin paikkansa, koska oppikirjojen uusimiseen on tarvetta jatkuvasti. Monesti on kuitenkin epäselvää, onko esimerkiksi jonkun oppilaitoksen opetuskäyttöön luotu verkkoaineisto katsottava julkaistuksi vai onko se verrattavissa opettajan ennen vanhaan tuottamiin monisteisiin yms. Vapaakappaletoiminnan tavoitteen, siis kansallisen kulttuuriperinnön talteen keräämisen kannalta, verkossa olevat opetus- tai oppimisympäristöt täytyisi tutkia tapaus kerrallaan ja sopia luovutuskäytännöistä sen mukaan. Tehtävän tekee entistä haastavammaksi se, että kyseiset aineistot kehittyvät kaiken aikaa. □

Tuula Haapamäki on Kansalliskirjaston Kulttuuriperinnön kartuttaminen ja kuvailu tulosalueen johtaja.

AARRE BULEVARDILLA

Kansalliskirjastossa Helsingin Unioninkadulla on kaikki Suomessa painetut julkaisut. Tätä Fennica-kansalliskokoelmaa säilytetään nykyaikaisessa varastossa, jossa ilman kosteus, lämpötila, pölyttömyys jne. ovat kirjojen säilyvyyden kannalta optimaalisia. Muilla vapaakappalekirjastoilla on myös erinomaisia, tosin selvästi nuorempia kokoelmia. Harva sitä vastoin tietää, että vanhoilla suurkustantamoilla on myös omat kirjastonsa ja eräs tällainen on Bulevardilla WSOY:n talossa. Kokoelmassa on kaikki WSOY:n julkaisemat kirjat, nimekkeiden määrä on yli 40 000 ja arkistoituja teoksia on 300 000, peräti yhdeksän hyllykilometriä. Kaikista kirjan painoksista on yksi kappale, ensi painoksesta useampiakin. Vanhin teos on J. O. Åbergin *Pohjanmaan helmi*, WSOY:n ensimmäinen kustannustuote vuodelta 1878.

Myös ns. ulkofennicaa on paljon, esimerkkinä *Tuntematon sotilas* kiinankielisenä käännöksenä. Julistekokoelmassa on yli 8000 julistetta. WSOY:n tiloissa on myös Weilin&Göös'n, Sanoma Magazinen ja Tammen kirja-arkistot.

Tiedot Inka Töyrylän artikkelista "Kirjojen aarreaitta". Väre 9/2009

Internet ja julkaisu- ja kustannustuotannon trendit

1. Suomalaisen julkaisu- ja kustannustuotannon trendit

2. Miten internet on vaikuttanut suomalaisen kustannustoimintaan ja kirjakauppaan

Sakari Laiho

johtaja, Suomen Kustannusyhdistys:

Suomalaisen julkaisu- ja kustannustuotannon ainoa megatrendi lienee, että tittelimäärät kasvavat. Tähän lienevät syynä tiedon sirpaloituminen ja toisaalta kustannustoimintaan ryhtymisen kynnys. Matalimmillaan se on internet-yhteys, kun sata vuotta sitten tarvittiin pääoma kirjapainon ostoon.

Internet on vaikuttanut merkittävästi kustannustoimintaan ns. suurteosten ja sanakirjojen osalta. Laajat tietomassat, joihin sisältyy vanhenemisen elementti, ovat helpommin hallittavissa ja päivitettävissä sähköisessä muodossa ja samalla ilmaista aineistoa on enemmän ja helpommin saatavissa.

Suomessa Internet-kirjakauppa ei ole vielä nostanut päätään, mutta on kasvussa. Asiaa ei tilastoida meillä erikseen vaan eri toimijoilla – kustantajilla, kirjakauppaketjuilla ja internet-kauppiaille – on omat kirjamyntisivustonsa ja niiden luvut menevät ko. toimijoiden yleisiin lukuihin.

Katriina Jaakkola

toimitusjohtaja, Kirjakauppaliitto ry:

Usealla perinteisellä kirjakaupalla on oma nettikauppa myymälän ohella. Kirjakauppa tarjoaa lukijoille vaihtoehtoisia kanavia löytää luettavaa. Suomessa on lisäksi muutama vain internetissä toimiva kirjakauppa. Nettikaupan osuudesta kirjojen kokonaisymyyntistä ei ole tarkkaa tietoa, arviot liikkuvat 3 % ja 8 % välillä. Kirjojen nettikauppa Suomessa on kehittynyt hyvin hitaasti. Miksi? Suomessa on erittäin monipuolinen ja kattava kirjakauppaverkosto, ja jokaiseen laajan valikoiman kirjakauppaan on mahdollista tilata haluamansa kirja, jos sitä ei hyllystä löydy. Kun kirjakauppa on lähellä (lähempänä kuin posti) eikä kirjan tilaaminen kirjakauppaan sido ostajaa lainkaan, on se asiakkaalle usein kätevämpi hankintatapa kuin nettikauppa. Kirja on myös tuote, jota halutaan ennen ostopäätöstä katsoa ja kosketella. Kannattaa myös huomata, että kirjojen ostopäätöksistä puolet tehdään vasta myymälässä. Tulevaisuudessa kirjojen ostaminen netin kautta tullee lisääntymään.

Vaiikka muusta kuin tietoyhteiskunnasta ei enää puhuta, ei henkistä osaamista nähdä kilpailukykyiseksi.

Kyllä elinkeinoelämä tarvitsee sivistyneitä ihmisiä.

Kirjasto on edellytys kaikelle oppimiselle, tietoyhteiskunnassa täysin korvaamaton palvelu.

Kulttuuriasianneuvos Kirsti Kekki

Opetusministeriö

Kirjasto 6/2006

4,7 MILJOONAA SIVUHAKUA, 190 000 KÄVIJÄÄ

- Kansalliskirjaston palveluista erityisesti monet sähköiset aineistot kasvattivat viime vuonna suosiotaan. Digitoitujen aineistojen käyttö lisääntyi 3,3 miljoonasta 4,7 miljoonaan sivuhakuun (+42 %). Suomalaisia yliopistoja, ammattikorkeakouluja, yleisiä ja erikoiskirjastoja sekä monia tutkimuslaitoksia palvelevan elektronisen kirjaston (FinELib) aineistoista puolestaan ladattiin kaikkiaan 11 miljoonaa artikkelia, mikä oli 32 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin.
- Kansalliskirjaston kokoelmat karttuivat vuoden mittaan noin yhdellä hyllykilometrillä. Vuoden päättyessä maan laajimmat kokoelmat käsittivät kaikkiaan 107 hyllykilometriä. Asiakaskäyttöön verkkoon tuotettiin yli 500 000 uutta digitoitua sivua. Julkisia verkkosivuja, joita on tallennettu haravointimenetelmällä vuodesta 2006, kertyi noin 61,3 miljoonaa.
- Kansallisbibliografian ja -diskografian sisältö vuorostaan kasvoi yhteensä yli 26 000 julkaisunimekkeellä. Aihealueet, kielijakaumat ja ilmestymistiheydet erittelevän julkaisutalaston mukaan Suomessa ilmestyy vuosittain noin 14 000 kirjaa, 370 sanomalehteä ja 5 500 aikakauslehteä.
- Unioninkadulla sijaitsevassa Kansalliskirjaston päärakennuksessa vieraili kaikkiaan 190 480 asiakasta. Vilkkain kuukausi oli toukokuu, jolloin kirjastossa asioi 23 678 kävijää. Tietopalvelussa erillisiä tehtäviä kertyi 2 394.
- Vuoden 2008 asiakastytyväisyyden arvosanaksi tutkimuskirjaston henkilöasiakkaiden osalta saatiin 8,8 (asteikolla 0–10). Myös suurin osa kirjastoverkkopalveluiden asiakkaita, joita ovat maan yliopisto-, ammattikorkeakoulu-, yleis- ja erikoiskirjastot, pitivät tarjottuja palveluja joko tärkeinä tai erittäin tärkeinä.
- Vuonna 2008 Kansalliskirjastoa esiteltiin kaikkiaan 950 vieraalle tai vierailijaryhmälle. Muiden muassa Italian presidentti Giorgio Napolitano puolisoineen tutustui Kansalliskirjaston päärakennukseen ja kokoelmiin syyskuisen valtiovierailunsa yhteydessä. Kirjaston kokoelmia ja toimintaa tehtiin tunnetuiksi myös 22 näyttelyn tai muun kulttuuritahtuman välityksellä.

Lisätietoja:

suunnittelija Tiina Lehmikoski-Pessa, hallinto- ja kehittämisspalvelut,
p. (09) 191 23819, tiina.lehmikoski-pessa@helsinki.fi

Henrik Grönroosin muotokuvan lahjoitustilaisuudessa 20.1.2009 ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm, professori Kai Krohn ja taiteilija Riikka Lenkkeri.

Kirjahistorioitsija Henrik Grönroosin muotokuva

Helsingin yliopiston kirjastoa 40 vuotta palvelleeseen kirjastonhoitajaan, filosofian tohtori h.c. *Henrik Grönroosin* (1908–2007) sukulaiset ovat lahjoittaneet Kansalliskirjastolle taiteilija *Riikka Lenkkerin* Grönroosista maalaamaan muotokuvan. Teos luovutettiin Kansalliskirjastolle pian valmistumisensa jälkeen 20.1.2009. Kansalliskirjasto otti lahjan vastaan kiitollisena ja ilahtuneena.

Kirjastonhoitaja Henrik Grönroos työskenteli Helsingin yliopiston kirjastossa vuodesta 1931 aina vuoteen 1972, jolloin hän jäi eläkkeelle. Suomen suurimmasta ja vanhimmasta tieteellisestä kirjastosta muodostui hänelle paitsi elämänikäinen työpaikka myös henkinen koti, jonne hän palasi usein ja mielellään vielä eläkevuosinaanakin.

Henrik Grönroos tunnettiin sekä ystävällisenä ja avuliaana kirjastonhoitajana että tieteellisten kirjastojen henkilökunnan kouluttajana. Hän vastasi pitkään mm. kirjaston palvelutoiminnasta ja käsikirjoituskoelmasta.

Henrik Grönroos kuului maamme arvostetuihin kirjahistorioitsijoihin ja oli suomalaisten bibliografoiden ylivoimainen asiantuntija. Grönroosin perikunta lahjoitti vuonna 2007 Kansalliskirjastolle hänen ar-

kistoaineistonsa, joka sisältää yksityisten asiakirjojen lisäksi kirjastotoimintaan sekä hänen monipuoliseen tutkiustöihinsä liittyvää materiaalia. Grönroos selvitti mm. kirjojen omistamista suomalaisissa kaupungeissa 1600–1800-luvuilla. Tutkimuksen tulokset julkaistiin teoksessa *Boken i Finland* (Svenska litteratursällskapet i Finland, 1996).

Taiteilija Riikka Lenkkerin Grönroosista maalama muotokuva sijoitetaan Kansalliskirjaston tiloihin. Teos on öljyvärimaalauksena ja kooltaan 36 x 42 cm. Tilautyönsä ainoana mallina Riikka Lenkkerillä oli Henrik Grönroosista vuonna 1960 otettu mustavalkoinen valokuva. □

Lisätietoja tutkimusarkistoista: Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelmat, p. (09) 191 22712, ja Svenska litteratursällskapet i Finland, p. (09) 618 777

Ks. myös professori Esko Häklin muistokirjoitus ”Henrik Grönroos on poissa”, *Kansalliskirjasto*-lehti 3/2007

Lehdistökuvat: <http://www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/joukkoviestimille/lehdistokuvat.html>

ESA-PEICCA KESICITALO

Kyisen pellon kyntöä

Uuteen kulttuuriaineistolakiin piilee monta pulmaa

Verkkoaineistojen keruussa ja säilyttämisessä on päästy alkuun, mutta monenlaisia ideoita toiminnan laajentamiseksi on ilmassa. Tulevaisuudessa odottaa myös monenlaisia haasteita ja tulkintaongelmia.

Mikä on yleisön saatavilla?

Tänä vuonna 2009 otetaan käyttöön uusia menetelmiä Suomessa sijaitsevien www-palvelimien löytämiseksi aikaisempaa kattavammin. Keruutuloksen odotetaan kasvavan jopa kymmeniä prosentteja. Kyse on silti vain siitä aineistosta, joka on täysin vapaasti saatavissa. Kulttuuriaineistolaki taas koskee myös maksullisia ja rekisteröitymistä vaativia aineistoja, kunhan ne ovat ”yleisön saatavilla”. Mikäli aineiston haravointi ilman julkaisijan myötävaikutusta ei ole mahdollista, verkkojulkaisijan on pyynnöstä mahdollistettava haravointi eli sallittava Kansalliskirjaston järjestelmille pääsy sivustolle.

Mikä aineisto sitten on yleisön saatavilla? Maksullisen aineiston kohdalla tulkintavaikeuksia tuskin syntyy, jos vanha sanonta ”pecunia non olet” – raha ei häise – pitää paikkansa. Jos kenen tahansa asiakkaan raha kelpaa, on aineisto yleisön saatavilla ja kuuluu siis keruun piiriin. Sivusto kuuluneen selkeästi lain piiriin myös silloin, kun kuka tahansa voi rekisteröityä sivuston käyttäjäksi tai jos käyttöoikeus liittyy vaikkapa kaikille myytävän lehden tilaukseen. Jos taas salasanan saaminen edellyttää vaikkapa jäsenyyttä yhdistyksessä tai liikesuhdetta yritykseen, aineisto ei ainakaan välttämättä kuulu kerättäväksi. Yleispätevää vastausta tuskin voi antaa, vaan asiaa on pohdittava kunkin julkaisijan kanssa tapaus tapaukselta. – Mahdollistettu haravointi ja aineistojen muu luovutus vaativat koko lailla työtä, joten pyyntöjä tullaan joka tapauksessa tekemään hyvin harkiten.

Päinvastainen ongelma ovat ajattelemattomasti saataville asetetut verkkosivut. Ei auta, että aineistoon ei johda linkkejä; ei auta, että palvelimella ei ole verkkotunnusta (www-osoitetta) vaan ainoastaan IP-osoite; ei auta, että sivustossa on hakurobotit kieltävä *robots.txt* (jonka noudattaminen on vain kohteliaisuut-

ta). Tiedostoihin saattaa silti eksyä ulkopuolisia, tahallaan tai tahattomasti. Huolettomuuden vaaroista löysin puolessa minuutissa niin hyvän esimerkin, ettei sen yksityiskohtia voi tässä kertoa: muuttamalla yhtä numeroa erään yrityksen www-sivujen IP-osoitteessa päädyin aivan toisen firman tulostimen hallintakonsoliin, joka oli aivan vapaasti säädeltävissä. Verkkoharava ei konsolia näpelöi, mutta joku muu voisi sen vallan hyvin tehdä.

Mitä voidaan säilyttää?

Aineistojen luovuttaminen tulee kyseeseen myös silloin, kun verkossa oleva materiaali ei teknisistä syistä luonnu haravoitavaksi. Merkittävä ja hyvin hankala tällainen tapaus ovat tietokannat. Datan kerääminen niistä haravoimalla ei käy päinsä. Kansalliskirjasto voi kyllä pyytää aineiston luovuttamaan, mutta silloin se voi vain valita kahden pahan väliltä. Luovutus voi sisältää koko järjestelmän tietokantaratkaisuineen päivineen, ja sen pitäminen verkkoarkiston asiakkaiden käytössä on työlästä, etenkin pitkällä aikavälillä. Toinen mahdollisuus on säilyttää tietokannassa olevia aineistoja – vaikkapa jonkin kuvatietokannan kuvia – mutta sillä tavalla taas tarvellaan aineiston löydettävyyttä ja käyttökelpoisuutta.

Myös muut tekniset seikat aiheuttavat sen, että suinkaan kaikkea ei haravoimalla saada talteen. Sellaisen aineiston osuus vieläpä kasvaa sitä mukaa, kuin sivustojen toiminnallisuus, räätälöitävyys, riippuvuus erilaisista sovelluksista ja muut sellaiset ominaisuudet lisääntyvät. Nämä haasteet saattavat johtaa sisällön yksipuolistumiseen. Viranomaisen PDF-muotoiseen raporttiin muotoilema mielipide jostakin asiasta säilyy vähemmällä vaivalla kuin erilaisilla keskustelufoorumeilla samasta asiasta esitetyt kannanotot tai mediataiteellinen puheenvuoro.

Miten valikoimme sisältöjä?

Kulttuuriaineistolakikin lähtee siitä, ettei verkkojulkaisuissa koskaan voida päästä siihen kattavuuteen, mikä painetuissa ja muissa fyysisissä vapaakappaleaineistoissa on saavutettu. Jo lain säännös sen soveltamisesta ”verkkoaineistoihin, jotka on tarkoitettu yleisön saataville Suomessa”, jättää rajauksen varsin väljäksi, ja keruun päämäärä on lain sanojen mukaan ”edustava” ja ”monipuolinen” otos. Edustavuus ja monipuolisuus eivät ole helppoja käsitteitä, ja neutraalius yhdessä katsannossa voi koitua vääristymäksi toisessa.

Keväällä 2008 Kansalliskirjastossa järjestettiin seminaari, jossa pyrittiin löytämään eri alojen näkökulmia siihen, mitä kannattaa pyrkiä tallettamaan. Seminaariin osallistuneiden tutkijoiden mielestä on erityisen tärkeää kerätä ihmisten osallistumista ja kanssakäymistä verkossa heijastelevia sivustoja. Ikävä kyllä ne ovat teknisesti kaikkein haastavimpia tallettaa. On ilmeistä, että käyttöön täytyy ottaa uudenlaisia tallennustapoja, joilla voidaan kerätä näytteitä siitä, miten ihmiset netissä toimivat. Siinä ei enää ole kysymys *julkaisujen* keräämisestä vaan jonkinlaisesta nykyajan kansanrunouden arkistoinnista, eikä se siis enää kuulune tiukasti tulkien kirjaston työsarkaan.

Muutenkin seminaarissa pidettiin tärkeänä sitä, että priorisoidaan netille ominaisia aineistoja, joiden tietosisältö ei tallennu esimerkiksi painettujen vapaakappaleiden kautta. Mutta jonkinlainen tasapaino pitäisi löytää valtavirran ja reuna-alueiden korostamisen välillä, jotta kerättävä aineisto kuvastaisi monipuolisesti aikansa ihmisiä ja ilmiöitä kulttuuriaineistolain hengessä. Tutkijoihin, informaatioalan ammattilaisiin ja kansalaisiin laajemmin tuleekin luoda lisää yhteyksiä, jotta verkon haravointiin saadaan kaivattua näkökulmien moninaisuutta.

Mitä emme näytä asiakkaille?

Vaikka verkkoarkiston käyttömahdollisuudet ovat varsin rajatut, tullaan varmasti ajoittain eri syistä vaatimaan, että siitä olisi jotakin poistettava. Aineiston laajuuden takia – yli 50 miljoonaa tiedostoa kerätään joka vuosi jo nyt – kirjasto ei tietenkään voi tarkistaa keräyksen sisältöä, vaan aloitteen täytyy tulla aineiston julkaisijoilta, muilta asianosaisilta tai arkiston käyttäjiltä.

Yksi vapaakappaletoiminnan periaatteista on, että lain perusteella kerättyä materiaalia ei poisteta. Sen sijaan sen käyttö voidaan tarvittaessa estää ainakin määrääjäksi. Poikkeuksen tekevät aineistot, joiden hallussapito on laissa kielletty, nimittäin lapsi-, eläin- tai väkivaltaporno. Erilaisia tilanteita varten pyritään vaurautumaan arkiston käytännösäännöissä, mutta kun asia on uusi, nettiaineisto monenkirjavaa ja julkaisijoita melkein koko kansa, jää moni pulmatilanne taatusti ennakoimatta.

Ilmeisten ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi teemme mielellämme yhteistyötä eri tahojen kanssa. Toimenpiteisiin on jo ryhdytty mm. epähuomiossa verkossa julkaistujen henkilötunnusten takia. Mutta kovin omavaltaisesti kirjastonhoitajat eivät voi toimia tuomareina, eivät varsinkaan makutuomareina. Ajateltakoon esimerkiksi väitettä, että haravoitu sivusto rikko tekijänoikeuksia: kirjastolla ei ole voimavaroja, asiantuntemusta eikä valtuuksia selvittää asiaan vaikuttavia seikkoja. Selvintä lienee jättää asia tuomistuiemien määräysten ja ratkaisujen varaan.

Mitä sinä teet?

Tammikuinen lehdistötiedote vuotuisen verkko-haravoiminnan käynnistämisestä ylitti julkaisukynnyksen monissa tekniikan alan verkko-

lehdissä, ja joissakin suurissa sanomalehdissäkin asiasta kerrottiin. Tiedottamista koetamme jatkaa eri kanavia pitkin. Kaikenlaisten arkiston sisältöä koskevien ongelmien ennalta torjumisessa on paras lähtökohta se, että yleisö tietää verkkoarkiston olemassaolosta ja pohtii omalta kohdaltaan oman, henkilökohtaisen sähköisen historiansa säilyttämistä. Toivottavasti pystymme perustelevaan toiminnan tärkeyden mut-

ta myös muistuttamaan tietoturva-asioista. Jos kotisivut kerää talteen kirjaston harava, saa ne haaviinsa myös moni muu taho. Mikäli *sinä* julkaiset vahingossa vääriä asioita Internetissä, verkkoarkisto on ongelmistasi pienin. ▢

Esa-Pekka Keskitalo
Pääsuunnittelija, Kirjastoverkkopalvelut
Kansalliskirjasto

PELASTETTUJA AARTEITA

Vuodesta 2005 jatkuneen *Pelasta Kirja* -lahjoituskampanjan tuloksena on syntynyt *Kansalliskirjaston Aarteet* -verkkokirjasto, joka on avattu käyttöön 4.2.2009. *Aarteet* esittelee arvoteksiä, joiden digitointi ja tarvittaessa myös konservointi on toteutettu yksityisten lahjoittajien – yksityishenkilöiden, yritysten ja yhteisöjen – tuella. Tavoitteena on tarjota Kansalliskirjaston keskeinen kulttuuriperintö digitaalisena kansalaisten käyttöön ja näin edistää kirjallisten juurtemme tunnettuutta sekä aineiston saatavuutta ja säilymistä.

Aarteet sisältävät Pelasta Kirja -ohjelman kohteita Suomen vanhimmista kirjoista ja kirjoista, uniiikkeja käsikirjoituksia, ulkomaisia teosharvinaisuuksia sekä arvokasta aineistoa Venäjän vallan aikana saaduista vapaakappaleista. Mukana on niin tieteellistä tutkimusta kuin kaunokirjallisuuttakin, merkkihenkilöiden tunnettuja teoksia kuin löytöjä jo unohduksiin jääneestä aineistosta. Osallistu Sinäkin aarteiden tallennukseen!

http: rahasto.kansalliskirjasto.fi/aarteet

Verkkoarkisto asiakaskäyttöön – Suomalaisen Internetin sisältö

Verkkoarkisto avataan asiakaskäyttöön huhtikuussa ja Kansallisen audiovisuaalisen arkiston ylläpitämä radio- ja tv-ohjelmistojen arkisto pyritään saamaan käyttöön vuoden 2010 aikana.

Kansalliskirjaston verkkokoarkisto - Mozilla Firefox

http://127.0.0.1:5800/?query?type=uri&uri=http%3A%2F%2Fwww.kansalliskirjasto.fi

Etsi URL verkkokoarkistosta: Kaikki vuodet Hae Laajennettu haku

Haettu URL <https://www.kansalliskirjasto.fi> Set Anchor Window none 9 Results

Hakutulokset Jan 1, 1996 - Dec 31, 2009													
1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
0 pages	0 pages	0 pages	0 pages	0 pages	0 pages	0 pages	0 pages	0 pages	0 pages	1 page	2 pages	6 pages	0 pages
										Sep 7, 2008	Apr 27, 2007 May 18, 2007	Apr 14, 2008 Oct 3, 2008 Oct 26, 2008 Oct 28, 2008 Oct 31, 2008 Dec 15, 2008	

Verkkoarkiston hakutulossivu. Verkkoarkistoa on kerätty tekijänoikeustain nojalla vuodesta 2006 lähtien. Kansalliskirjaston sivut on talletettu arkistoon vuonna 2006 kerran, vuonna 2007 kaksi kertaa ja viime vuonna kuudesti.

Verkkokoarkiston asiakaskäyttö vapaa-
kappalekirjastoissa alkaa vaihteittain.
Ensin asiakaskäyttöä testataan Kan-
salliskirjastossa yhdellä työasemalla. Sen jälkeen
käyttö laajennetaan muihin vapaakappalekir-
jastoihin ja Kansalliskirjastoon asennetaan li-
sää työasemia. Kyseessä on monimutkainen ja
maailmanlaajuisestikin ainutlaatuinen hanke.
Asiakaslaitteiden tietoturva-vaatimukset ovat
erittäin korkeat. Paitsi tietoturvaan myös tieto-
suojaan liittyvät seikat ovat maailmalla nousseet
verkkokoarkiston käyttömahdollisuuksia rajoitta-
viksi tekijöiksi. Esimerkiksi Tanskassa tietosuo-
javiranomaisten kanta on ollut, että haravoi-
malla kerätty verkkokoarkisto saattaa sisältää myös
arkaluonteisia henkilötietoja. Siellä onkin pääsy
verkkokoarkistoon tietosuojajäsenistä suljettu suu-
relta yleisöltä ja aineiston käyttö on rajoitettu
vain tieteellisiin tarkoituksiin. Suomessa arkis-
ton asiakaskäyttöä säätelee tekijänoikeuslain 16
pykälä (28.12.2007/1436, Teosten käyttäminen
kulttuuriaineistoja säilyttävissä kirjastoissa).

Arkiston sisältämiin dokumentteihin pää-
see vapaakappalekirjastoissa eri puolilla Suo-
mea ja Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistos-
sa. Asiakaskäyttö on paikalliskäyttöä laitoksen
tiloissa ainoastaan tätä tarkoitusta varten vara-
tuilta laitteilta, joissa aineistosta ei voi valmistaa
digitaalista kopiota tai lähettää kopiota sähkö-
postilla tai tallentaa muistivälineelle. Käyttäjät
voivat ottaa arkiston dokumenteista itselleen
paperitulosteita. Asiakaslaitteissa pyritään enna-
koimaan internetin yleisimmät tiedostomuodot
ja asentamaan asiakaslaitteille ohjelmistot,
joita arkiston sisällön katselu edellyttää. Verkos-
ta kerätty materiaali on pääasiassa www-sivuja
ja sivuilla olevia kuvia ja muuta aineistoa.

Verkkokoarkiston käyttäminen ei vaadi tun-
nistautumista, eikä käyttäjistä ylläpidetä rekiste-
riä. Joidenkin verkkokoarkistoon suunniteltujen
lisäpalveluiden käyttö saattaa edellyttää asi-
kaan rekisteröitymistä, mutta arkiston käyttö

on täysin mahdollista ilman sitä.

Verkkokoarkisto tulee olemaan käytettävissä
vapaakappalekirjastoissa (Kansalliskirjasto, Joen-
suun, Jyväskylän, Turun ja Oulun yliopiston
kirjastot ja Åbo Akademin kirjasto), Eduskun-
nan kirjastossa ja Kansallisessa audiovisuaalises-
sa arkistossa. Lisäksi radio- ja televisioarkisto
on käytettävissä Tampereen yliopiston journa-
listin tutkimusyksikössä.

Suurinta osaa verkkokoarkistoon sisältyvistä
www-sivustoista ei kuvailla kirjaston tietokan-
toihin. Ainoastaan teemakeräyksistä (tiettyyn
aiheeseen tai ajankohtaiseen tapahtumaan liit-
tyvä verkkokoarkistointi) pyritään liittämään tie-
dot kansallisbibliografiaan tai kansallisdiskogra-
fiaan eli *Fennica* tai *Viola* -tietokantoihin, jotka
ovat avoimesti yleisön saatavilla. Verkkokoarkiston
käytettävyyttä parannetaan rakentamalla tallen-
netuista dokumenteista vapaasanahakua varten
indeksitietokanta, joka on käytettävissä verkkoko-
arkiston käyttöön tarkoitetuilta työasemilta.

Verkkokoarkiston tarkoitus on kerätä talteen
ja säilyttää pysyvästi yleisön saataville saatettu-
ja suomalaisia verkkoaineistoja, sekä asettaa ne
tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.
Kansalliskirjasto arkistoi kulttuuriaineistojen
tallettamis- ja säilyttämislain (1433/2007) no-
jalla varsinaisten kirjojen ja lehtien ohella ko-
timaisia arkipäivän painatteita (pienpainatteita,
mainoksia, vuosikertomuksia ja julisteita), joilla
on taipumus hävitä ajan mittaan. Samaan ta-
voitteeseen pyritään myös internet-sivustojen
arkistoinnilla. Verkkokoarkistoinnissa kiinnitetään
huomiota etenkin internetille ominaisen ai-
neiston säilyttämiseen.

Kansalliskirjastossa kansalliskokoelman
käytetyimpiä aineistoja ovat sanomalehdet, ai-
kakaushetket ja pienpainatteet. Näitä käytetään
erityisesti historiantutkimuksen sekä yhteis-
kuntatieteellisen tutkimuksen lähdeaineistona.
Arvelemme verkkokoarkiston käyttäjienkin ole-
van ainakin osittain samoja kuin perinteisillä

aineistoilla. Mutta humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen tutkijoiden lisäksi odotamme verkkoarkiston käyttäjiksi informaatioteknologian tutkijoita, graafisen suunnittelun historiasta kiinnostuneita sekä pelitutkijoita. Jaakko Suomisen mukaan verkkoarkisto on oiva aineisto Internetin itsensä tutkimiseen, mutta myös melkein mikä tahansa 1990-luvun puolivälin jälkeisen ilmiön tutkija voi hyödyntää tallennettuja ja arkistoituja verkkosivustoja. Verkkosivustojen käyttäminen tutkimusaineistona onkin tulevaisuudessa lähes välttämätöntä. Radio- ja tv-ohjelmistot ovat olleet tähän asti melkoisen hankalasti käytettävissä. Radio- ja

tv-arkiston avautuminen tutkijakäyttöön tuokin merkittävän lisän mediatutkijoiden lähteaineistoihin. □

Leena Jansson, suunnittelija
Kansalliskirjasto

Jaakko Suominen: Internet historian tutkijan mahdollisuutena. Tietolinja 2/2008.
http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/tietolinja/0208/internet_ja_historiantutkija.html

Lisätietoa arkistoitavista verkkoaineistoista:
http://www.kansalliskirjasto.fi/julkaisu_ala/vapaa_kapaleet/verkkoharavointi.html

AMERIKANSUOMALAISIA SARJAKUVATAITEILIJOITA

Kansalliskirjaston Amerikansuomalainen kokoelma ajanjaksolta 1876–1977 (uudempi aineisto on Fennica-kokoelmassa) käsittää Yhdysvalloissa ja Kanadassa julkaistua, pääosin suomenkielistä, mutta myös ruotsin- ja englanninkielistä kirjallisuutta. Kirjoja kokoelmassa on noin 2100 ja sanoma- ja aikakauslehtiä 550. Kaarina Kotiranta on laatinut kokoelmasta luettelon. Itse julkaisu on käytetty lähteinä monille tutkimuksille, uusimpana Ilpo Lagerstedtin *Amerikan suomalaisia sarjakuvataiteilijoita*. Armida Anderson, Gabriel Hukkala, Vive Risto, Wallace Wood ... kukapa heistä olisi tiennyt ilman Lagerstedtia, joka on tehnyt suuren työn sekä kirjaston kokoelmia tutkiessaan että selvittäessään sarjakuvataiteilijoiden henkilötietoja, taustoja, taiteellista toimintaa ja itse sarjakuvia. Tutkimuksen myötä Lagerstedt on solminut myös lukuisia kontakteja amerikansuomalaisten nykypolven edustajiin. Tutkimuksen on julkaissut Tampere University Press 2008.

Kansalliskirjasto haravoi verkkoja:

entä tietoturva?

Vuoden 2008 alusta voimaan tullut laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä toi Kansalliskirjaston myös tältä osin tietoverkkojen aikaan.

Laki laajensi merkittäväällä tavalla Kansalliskirjaston velvoitteita julkaistun kulttuuriperinnön tallettajana.

Vastuu velvoittaa

Kansalliskirjaston toiminnan luonne on samalla muuttunut passiivissävytteisestä aineistojen vastaanottajasta selkeästi aktiivisempaan suuntaan. Nykyinen laki velvoittaa Kansalliskirjaston keräämään painetun aineiston ja äänitallenteiden ohella myös verkkojulkaisuja. Kansalliskirjasto kerää aineistoja aktiivisesti verkkoarkistoonsa, ja asettaa aineiston tekijänoikeuslain sallimissa rajoissa yleisön saataville tiloissaan. Muuttuneen roolimme myötä myös juridinen asemmamme tulee uudelleen arvioitavaksi. Vastuu velvoittaa, kuten sanonta kuuluu.

Lain mukaan kerättyyn verkkoaineistoon tulee sisällyttää edustava ja monipuolinen otos tietoverkoissa saatavilla olevista aineistoista. Kansalliskirjastoa kiinnostaa nimenomaan ja vain Suomessa julkaistu tai suomalaiselle yleisölle suunnattu aineisto. Haun kohdentaminen

on kuitenkin haaste: miten erotella kulttuuriaineistolain piiriin kuuluva aineisto muusta verkkoissa julkaistusta aineistosta? Toisin kuin painetun aineiston osalta, ei valikointia voida tehdä yksinkertaisesti aineiston ulkoisten fyysisten ominaisuuksien perusteella.

Verkkosivujen ja muun netissä olevan materiaalin keräämistä ja arkistointia kutsutaan haravoinniksi. Käytännössä suurin osa aineistojen keruusta tehdään hakurobottien avulla. Verkkoja haravoitaessa annetaan hakurobotille lista kerättävistä www-osoitteista, sekä lista käsin määriteltyjä sääntöjä, joiden nojalla robotti etenee tai jättää etenemättä www-osoitteesta tai tiedostosta toiseen.

Pääasiallisena keräystapana on käytetty menettelyä, jossa robotti on ohjattu keräämään sivuja ainoastaan fi-päätteisistä osoitteista. Haun ulkopuolelle jää tällöin kuitenkin paljon relevanttia aineistoa, mm. suurin osa ulkomail-

la olevasta aineistosta sekä com-, net- tai org-päätteisiä suomenkielisiä sivuja.

Tämän vuoksi ”fi”-keräystä on täydennetty teemakeräyksillä, joissa keruun etenemistä on rajoitettu antamalla robotille lista tarkasti valituista, kyseiseen aihealueeseen liittyvistä sivuista. Näin saadaan verkkoarkistoon koottua myös esimerkiksi ulkosuomalaisten jollakin muulla kielellä kuin suomeksi kirjoittamia sivuja.

Teemakeräyksissä tarvittavien linkkilistojen laatiminen on työlästä. Kansalliskirjastossa onkin pyritty kehittämään uusia keruun menetelmiä. Haasteena on selvittää, mitä muita kuin *fi-osoitteellisia* sivustoja on tarjolla Suomessa sijaitsevilla palvelimilla. Teknisesti tämä on mahdollista kartoittamalla ns. porttiskannausta muistuttavalla menetelmällä ne Suomen IP-avaruudessa sijaitsevat palvelimet, joista haravoitavaa materiaalia

Korkein oikeus hylkäsi puolustuksen perustelun, jonka mukaa syytetyn ei ollut tarkoitus tunkeutua luvatta tietojärjestelmään, vaan ainoastaan kartoittaa avoimet palvelut. Korkein oikeus totesi, että vastuu ei edellytä vahingoittamistarkoitusta vaan jo pelkkä uteliaisuudesta ja kokeilunhalusta tehty skannaus voi täyttää tietomurron yrityksen tunnusmerkistön.

Kansalliskirjaston kannalta ongelma tässä on se, että yritysten tietoturva ja automaattiset hälytysjärjestelmät saattavat reagoida nyt suunnittelemaamme kartoitukseen kuin pahoissa aikeissa tehtyyn porttiskannaukseen, joka siinä usein edeltää luvattonta tietojärjestelmiin tunkeutumista.

Rikoslakiin viittaaminen pisti toki vipinää vähän paatuneempienkin virkamiesten puntteihin. Otimme syksyllä hetimiten yhteyttä sähköi-

löytyisi (tarkemmin ks. Esa-Pekka Keskitalon ja Tomas Ukkosen artikkelit *Tietolinja* 2:2008).

Onko kyseessä tietomurto?

Helsingin yliopiston tietoturveyskikko reagoi aikeisimme varsin äkäsesti, heti niistä kuuluttuaan. Yliopiston tietoturva-asiantuntijat esittivät vakavia varauksia ja viittasivat mm. Korkeimman oikeuden ratkaisuun vuodelta 2003.

Tässä ratkaisussa Korkein oikeus tuomitsi koulupojan tietomurron yrityksestä sakkorangaistukseen sekä vahingonkorvausvastuuseen.

sen viestinnän tietoturva-asioista vastaavaan Viestintävirastoon. Joulukuun puolivälissä vierailimme pääsuunnittelija Esa-Pekka Keskitalon ja tietojärjestelmäsuunnittelija Tomas Ukkosen kanssa Viestintäviraston tiloissa Itämerenkadulla.

Isäntinämme toimivat talon tietoturveyskikön asiantuntijat, pakollisella lakimiehellä ryhdytettynä. Suunnitelmamme herättivät kiinnostusta ja Viestintäviraston ihmiset esittivät niihin useita kommentteja. Varsinaista hyväksymisleimaa he eivät toimillemme kuitenkaan voineet antaa. Viestintävirasto kun pyrki lähinnä ehkäisemään tietoturvaloukkauksia, eikä ennakkollisten lupien myöntäminen kuulu heidän toimivaltaansa.

Pikku pilvi nousi kirjastomme sinitaivaalle, kun Viestintäviraston lakimies nosti esiin mahdollisuuden, että tästä suunnittelemastamme,

luvatonta porttiskannausta ulkoisesti muistut-
tavasta toiminnasta säikähtäneet yritykset saat-
taisivat jälkikäteen ryhtyä vaatimaan meiltä va-
hingonkorvausta turhien automaattihälytysten
selvittelyn vaatimista kustannuksista. Summat
voisivat tällöin olla melkoisia.

Riskeihin varauduttava

Asiaa on Kansalliskirjastossa pohdittu ja pää-
dytty siihen, että juridinen riski on loppujen
lopuksi saavutettavaan hyötyyn nähden suh-
teellisen pieni. Korkeimman oikeuden edellä
viitattu tuomio perustui erityisesti siihen, ettei
yksittäisen koulupojan toiminnalle voitu hy-
vällä tahdollakaan löytää mitään luvallista pe-
rustetta. Meidän toiminnallemme on sen sijaan
helposti esitettävissä luvallinen, jopa kulttuuri-

natulla lehdistötiedotteella. Tämän lisäksi py-
rimme täysimääräisesti hyödyntämään Viestin-
täviraoston käytössä olevia kanavia. Joulukuisen
tapaamisen tarkoituksena oli nimenomaan so-
pia tiedotusyhteistyöstä Viestintäviraoston kans-
sa. Tätä kautta on tarkoitus informoida yrityk-
siä tarkemmin myös keruun teknisistä yksityis-
kohdista.

Kyseinen tapaus toi jälleen kerran esiin sen
tosiasian, että Kansalliskirjastossa joudumme
mitä todennäköisimmin lähivuosina varautu-
maan monenmoisiin selvitys-pyyntöihin verk-
koarkistoomme liittyen. Kyse on uudentyyppi-
sestä toiminnasta, jolloin väistämättä joudutaan
suuntaamaan myös juridiikan ns. harmaille
alueille.

Suomessa verkkoarkistot on tarkoitus avata
avoimeen yleisökäyttöön jo tämän

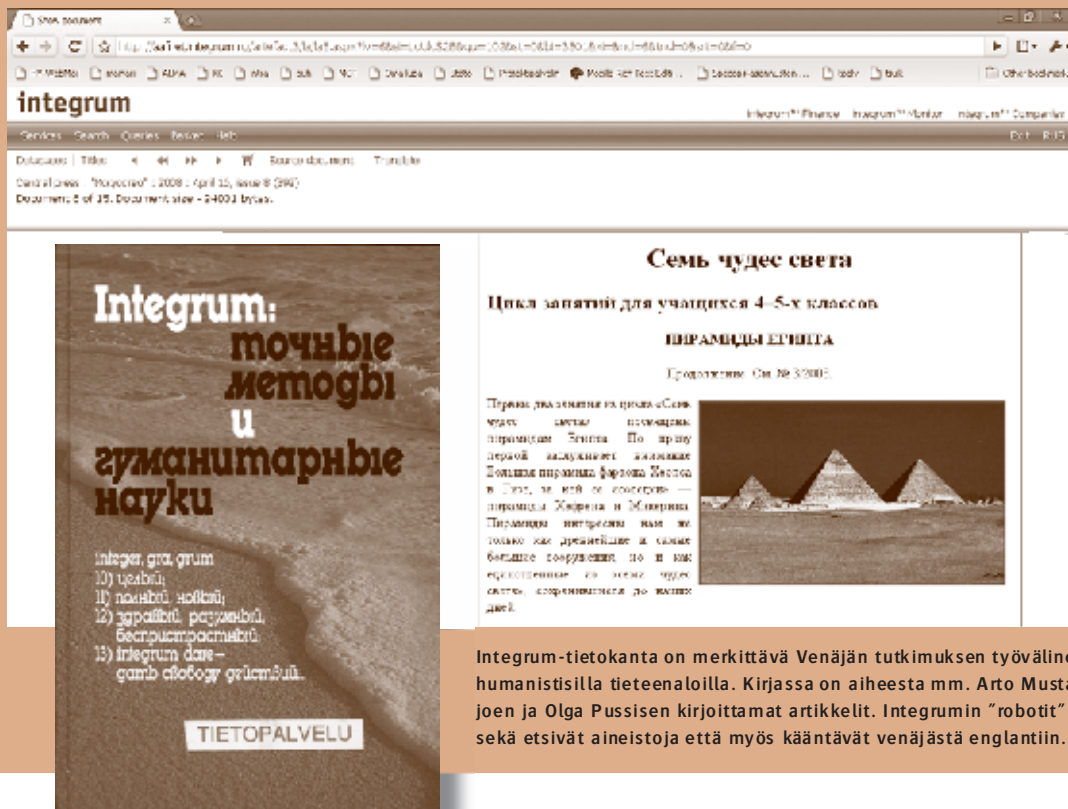
aineistolain edellyttämä tarkoitus – eli emme
toimi oikeudettomasti. Ja jos emme toimi lakia
rikkoen, myös vahingonkorvausvastuun reali-
soitumisen riski on varsin pieni.

Koska täysin toimintaamme soveltuvaa
aiempaa oikeustapausta ei ole, ei kirjastossa sil-
ti ole varaa heittäytyä turhan huolettomaksi.
Vahingonkorvauslain mukaan julkisyhteisökin
voi nimittäin joutua korvausvastuuseen, mikäli
”toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu
ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella ase-
tettavia vaatimuksia ei ole noudatettu.”Tämän
vuoksi meidän on tarvittaessa pystyttävä osoit-
tamaan, että olemme tehneet kaiken voitavam-
me informoidaksemme keruun kohteeksi jou-
tuvia jo ennalta.

Kansalliskirjasto tiedottaa keräysten alka-
misesta mahdollisimman laajasti, yleisölle suun-

kevään aikana. Tekijöiden oikeuksiin liitty-
vät ongelmat ratkesivat jo vuonna 2006 teh-
dyn lainmuutoksen myötä. Aineiston keruun
ja tietoturvanäkökohtien ohella avoimia ky-
symyksiä on liittynyt myös aineiston käyttöön
saattamiseen ja yksilöiden tietosuojaan. Tieto-
suojakysymysten selvittämiseksi olemme neu-
votelleet tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnion
kanssa useaan otteeseen viimeisen vuoden ai-
kana. Käytyjen keskustelujen pohjalta Kansal-
liskirjastossa on valmisteltu koko kirjastoalan
kattavia tietosuojan käytännesääntöjä. Nämä
täydentävät tulevaa kulttuuriaineistolakiin liit-
tyvää asetusta, jota odotellaan vielä tämän vuo-
den aikana. L

Pekka Heikkinen
Lakimies, Kansalliskirjasto

Integrum-tietokanta on merkittävä Venäjän tutkimuksen työväline humanistisilla tieteenaloilla. Kirjassa on aiheesta mm. Arto Mustajoen ja Olga Pussisen kirjoittamat artikkelit. Integrumin "robotit" sekä etsivät aineistoja että myös kääntävät venäjämä englantiin.

Integrum-portaali

FinELib-konsortio on hankkinut lisenssin *Integrum Profi* -tietokantaan vuoden 2009 alusta lukien. *Integrum Profi* on venäläinen useiden eri tiedontuottajien tietokannoista integroitu tiedonhakuportaali, josta on haettavissa Venäjällä ja muissa IVY-maissa julkaistua aineistoa. Se sisältää sanoma- ja aikakauslehtiä, uutistoimistojen ja radio- ja televisiokanavien aineistoja, internet-julkaisuja, kaunokirjallisuutta, virallisjulkaisuja ja tilastoja. Se sisältää myös viitetietokantoja ja kirjastojen luetteloita.

Dokumentit ovat pääasiassa venäjäksi, mutta ne ovat käännettävissä automaattisesti englanniksi. Aineistosta 10 % on englanninkielistä.

Myös hakulauseet ovat käännettävissä automaattisesti englannista venäjäksi.

Integrum Profia tilaa 17 FinELibin jäsenorganisaatiota, 11 yliopistoa, kolme ammattikorkeakoulua, kaksi tutkimuslaitosta sekä yksi yleinen kirjasto. Tietokantaan on hankittu jäsenorganisaatiot kattava lisenssi, jossa myös etäkäyttö on sallittu, yleisiä kirjastoja lukuun ottamatta.

Venäjän kielen ja kirjallisuuden professori *Arto Mustajoki* on käyttänyt *Integrumia* jo useita vuosia. Kielentutkijalle *Integrum* merkitsee valtavaa, koko ajan päivittyvää elävän kielen tutkimusaineistoa, jonka hakuomina-

suuksissa on otettu huomioon hyvinkin erilaisia tarpeita. Kysyimme Arto Mustajoelta kokemuksia ja näkemyksiä Integrumin hyödyllisyydestä.

1) Millä tavoin olet käyttänyt Integrumia omassa tutkimuksessasi ja opetuksessa? Millaisissa tutkimuskysymyksissä siitä on ollut sinulle tai laitoksellesi hyötyä?

Integrum on laajuutensa ja monipuolisen lehhtiaineistonsa vuoksi ihanteellinen materiaali nykyvenäjän tutkimukseen. Opiskelijat käyttävät sitä laajasti gradujen tekemiseen. Itse olen tehnyt lukuisia artikkeleja liittyen sekä kieliopin että sanaston tutkimiseen. Yhdessä jutusani selvitin sitä miksi ihmiset teeskentelevät, että ymmärtävät tai eivät ymmärrä. Viimeisin artikkelini käsitteli neuvostonostalgian ilmene-mismuotoja.

2) Keille voisit suositella Integrumia?

Kielentutkijoiden ja mediatutkijoiden ohella Integrumin lehhtiaineistosta hyötyvät kaikki jotka tutkivat Venäjän poliittista ilmapiiriä, kulttuurin virtauksia, ihmisten arvomaailmaa, suhtautumista ulkomaalaisiin, alkoholipolitiik-

kaa, keskusten ja periferian vuoropuhelua, sukupuolten tasa-arvoa, terveydenhuollon toimivuutta jne. Oikeastaan on vaikeampi keksiä sellaisia Venäjä-tutkimuksen alueita, joilla integrumista ei olisi hyötyä.

3) Millaisia kehittämistoiveita sinulla on Integrumin suhteen?

Sen käyttökelpoisuutta lisäisi jos lehtimateriaali ulottuisi edes joiltakin osin neuvosto aikaan.

4) Millaisia muita Venäjää tai Itä-Eurooppaa koskevia verkkoaineistoja toivoisit saavasi käyttöön?

Kielentutkijana kaipaisin laajoja puhekielen materiaaleja. Niitä vaan ei varmaan ole mistään saatavilla. Vapaasti käytettävissä olevassa venäjän kielen kansalliskorpuksessa niitä on jonkin verran, mutta aivan liian vähän. Olisi hienoa saada myös venäläisiä tieteellisiä lehtiä digitaalisessa muodossa. Toivelistallani on lisäksi ”kaiken kattava” tietokanta, jossa näkyisi kaikki venäjän kielestä kirjoitetut julkaisut. □

Kysymykset: Irma Reijonen
Slaavilainen kirjasto

TIETEIDEN YÖLLE KIITOSTA

Kansalliskirjaston Tieteiden yö on saanut runsaasti kiitosta ja hyvää palautetta sekä yleisöltä että Tieteen päivien taholta. Professori Anto Leikolan Darwin-näyttelyn esittelyssä oli runsaasti kuulijoita. Jan Rydman-muistokonsertissa kupolisali oli viimeistä tuolia myöten täynnä. Läsä oli mm. säveltäjä Kari Rydman, sukulaisia, ystäviä ja Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan edustajia. Kamariorkesteri AVANTI soitti huikeasti, ja tunnelma oli harras ja liikuttunut. Konsertista kerrottiin Helsingin Sanomien Tieteiden Yö -ta-
pahtumakoosteessa. Konsertin jälkeen järjestetyn keskustelutilaisuuden ”Avanti ja musiikin evoluutio” juonsi toimittaja Minna Lindgren. Keskusteluun osallistuivat Avantin taiteellinen johtaja Kari Kriikku ja pianisti Jouko Laivuori.

Vaikka talviaikaan on hiljaisempaa, on aina uskollisiakin kävijöitä. Åsa ja Berndt Löfberg Rosalan kylästä ovat tulleet hakemaan luettavaa. Päivystyksessä Marica Fihlman.

Hiittisten kirjasto

Varsinais-Suomessa sijaitseva Kemiö on Suomen suurin merensaari. Kemiö on myös vanha emäpitäjä ja seurakunta, johon kuului kappeliseurakuntia. Näistä Kemiön eteläpuolen saaristossa oleva ruotsinkielinen Hitis (Hiittinen) itsenäistyi omaksi kunnakseen 1861. Sen yli satavuotinen historia päättyi 1969, kun Hiittinen liitettiin Kemiön saarella olevaan Dragsfjärdin kuntaan. Vuoden 2009 alusta kaikki Kemiön kunnat ovat muodostaneet uuden Kemiönsaaren kunnan.

Kirjastotoimintaa Hiittisissä on saattanut olla jo 1800-luvulla, mutta koulukirjastosta (skolbibliotek) on tieto vuodelta 1910. Risars lillstugan mainitaan kirjaston varhaisena sijaintipaikkana ja 1930 lähtien Hitis folkskola. Koulukirjastoja oli myös Biskopsön ja Högsåran saarilla.

Kirjaston toiminta on jatkunut ilmeisesti katkeamattomana aina nykypäiviin asti. Hiittisten kirkonkylässä sijaitseva kirjasto on nykyisin kahtena iltana viikossa auki. Talviaikaan on hiljaista, sillä pääsaarilla on vain pari sataa pysyvää asukasta. Kesävieraat moninkertaistavat määrän

ja silloin on myös kirjastossa vilkkaampaa, illan mittaan 20–30 asiakasta käy hakemassa luettavaa. Pääosa kokoelmasta on ruotsinkielistä, mutta myös suomenkielistä on hyvä valikoima. Tietokoneita on kaksi ja niissä internetyhteydet.

Kävin kirjastossa tammikuussa ja päivystysvuorossa ollut Marica Fihlman näytti minulle vanhaa hankintaluetteloa ”Hitis stamb. Förvärvskatalog” vuodelta 1914. Ensimmäisenä hankintana luettelossa oli V. Kindbergin *Världens och människans uppkomst* ja tätä seurasi ilmeisesti lapsille tarkoitettu M. Laught: *Lille Ottos julhelg*; kolmantena kirjana ostettiin H. Vambergin *Resan i Centralasien*, mutta sitten jo Sherlock Holmes ”dekkari” eli A. Conan Doyle’n *De fyra tecken*.

Turunmaan saaristokunnat tekevät kirjastoyhteistyötä ja yhteiseltä verkkosivustolta www.blanka.fi löytyy tietoa alueen kirjastopalveluista ja kokoelmista. Hiittinen on toiminut Dragsfjärdin kirjaston sivukirjastona, mutta nyt ovat olleet kuntaliitoksen seurauksena myös osana Kemiönsaaren kunnankirjastoa. □

ESKO RAHIKAINEN

Sibeliuksen ensimmäisen sinfonian käsikirjoitusta. Sibelius-museo.

Sibeliuksen ensimmäinen sinfonia

Jean Sibeliuksen koottujen teosten sarjassa (*Jean Sibelius Works/Jean Sibelius Werke*) on ilmestynyt ensimmäisen sinfonian kriittinen editio (JSW I/2). Niteen on toimittanut Timo Virtanen.

Ensimmäinen sinfonia e-molli op. 39 valmistui ja kantaesitettiin Sibeliuksen johdolla vuonna 1899. Säveltäjän muokkaama uudistettu versio esitettiin Helsingin Filharmonisen Seuran orkesterin (nykyinen Kaupunginorkesteri) Euroopan-kierueella, joka huipentui Pariisin maailmannäyttelyyn. Helsingfors Nya Musikhandel (Fazer & Westerlund) julkaisi sinfonian partituurin ja orkesteriäänilehden vuonna 1902.

Nyt ilmestynyt kriittinen editio pohjautuu sekä sinfonian ensipainokseen että säveltäjän partituurikäsikirjoitukseen, jota säilytetään Turun Sibelius-Museossa. Pelkästään käsikirjoituksen avulla kyettiin oikaisemaan noin 200 erityyppistä virhettä ja epätarkkuutta, ja jopa täydentämään soitinosuuksista puuttuneita kokonaisia tahteja.

Koottujen teosten julkaisijat ovat Kansalliskirjasto, Sibelius-Seura ry sekä saksalainen kustantannusyhtiö Breitkopf & Härtel (Wiesbaden).

□

Lisätietoja: dos. Timo Virtanen
puh. (09) 1912 24085
timo.virtanen (at) helsinki.fi

Tiinan triviati

1. Kirjan *Pikku naisia* kirjoittaja Louisa May Alcott yritti estää Mark Twainin kirjan *Huckleberry Finnin seikkailut* ottamisen julkisten kirjastojen kokoelmiin, koska Alcottin mielestä kirja oli sopimaton ”meidän puhdasmielisille pojillemme ja tytöillemme”.
2. Kun Henry Millerin eroottisesti latautunut romaani *Ravun kääntöpiiri* tuli myyntiin Ranskassa 1934, kirjakauppiat saivat kirjat paketoitutuina ja jokaisen kirjan ympärillä oli poistettava nauha, jossa varoitettiin laittamasta kirjaa näyteikkunaan.
3. Herman Melvillen romaanissa *Moby Dick eli Valkoinen valas*, kapteeni Ahabin tekojalka ei suinkaan ollut tehty puusta, vaan valaan leukaluusta. Ahab oli menettänyt jalkansa yhteenottossa Moby Dick-nimisen kaskelotin kanssa.
4. Margaret Mitchellin elokuvanakin tunnetun romaanin *Tuulen viemää* (Gone With The Wind) alkuperäinen nimi oli Bää! Bää! Mustalammas (Ba! Ba! Black Sheep).
Grandville: Scènes de la vie privé publique des animaux. Paris 1842
5. William Shakespearen näytelmässä *Antonius ja Kleopatra*, kuvataan Kleopatra pelaamassa suosittua seurapeliä, nimittäin biljardia.
6. Ranskalainen impressionisti Edgar Degas on maalannut New Orleansin puuvillapörssistä taulun. Hän vieraili vuosina 1872–1873 New Orleansissa, jossa hänen setänsä ja kaksi veljeään työskentelivät puuvillabusinessissä.
7. Rembrandt maalasi lähes 100 omakuvaa elämänsä aikana.
8. Leonardo da Vincin kuuluisan taulun Mona Lisan hahmolle ei ole maalattu lainkaan kulmakarvoja.
9. Ranskalainen maalari Marcel Duchamp maalasi Mona Lisasta kopion vuoden 1919 Pariisin taidenäyttelyyn, ja sai aikaan suuren kohun. Hän maalasi Mona Lisalle viikset, kulmakarvat ja parran.
10. Madridin taidemuseo Prado on saanut nimensä niityn (prado= niitty, laidun) mukaan, joka aikoinaan ympäröi sitä.

TIINA JÄRVILEHTO

VANCOUVER BC. FEB-24-09
ASUN SUOMALAISESSA
VANHAINKODISSA JA
TYHTENTELIMME VANHOJA
KIRJA KAAPPEJA JA TÄMÄ
KIRJA OLI MENOSSA
BOSKIKSEEN JA ARVELIN
SEN OLEVAN PÖHJOIS
AMERIKAN SUOMALAISTA

Kansalliskirjasto on saanut harvinaisen ja yllättävän lahjoituksen Vancouverista. Paikallisessa vanhainkodissa eläkepäiviään viettävä Pertti Kiuru pelasti jo roskiiin menevän siirtolaiskalenterin vuodelta 1919 ja postitti sen Suomeen.

Uusi merkittävä Pacius-lahjoitus

Kansalliskirjasto on saanut Pacius-suvulta merkittävän lahjoituksen, joka sisältää muun muassa Fredrik Paciuksen kirjeenvaihtoa, valokuvia, painatteita, päiväkirjoja ja muuta biografista materiaalia. Aineisto tuo uutta valoa Paciuksen elämään ja tarkentaa siten Paciuksen henkilökuva ja -historiaa.

Aineistoa on esillä Kansalliskirjastossa 18.3.2009 avatussa Fredrik Paciuksen 200-vuotisjuhlavuoden päättäytelyssä *Koti-maana musiikki* (Kansalliskirjaston Galleriassa

18.3.-3.10.2009). Aineiston tutkimiseen tarvitaan Pacius-suvun lupa tämän vuoden loppuun saakka, jonka jälkeen sen voi tilata tutkittavaksi kirjaston erikoislukusaliin. Aineiston laajuus on neljä arkistokotelo ja se tullaan liittämään Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelman Pacius-arkistoon.

Lisätietoja: Petri Tuovinen
(09) 191 22716
petri.tuovinen@helsinki.fi

Kun tulee väsyneenä työstä, ei jaksakaan lukea mitään kevyttä.

Majja Juvas

PACIUS-JUHLAVUODEN PÄÄNÄYTTELY:

Kotimaana musiikki

Fredrik Pacius 200 vuotta

Fredrik Paciuksen 200-vuotisjuhlavuoden päänäyttely *Kotimaana musiikki* kertoo, kuinka saksalaisesta maahanmuuttajasta, säveltäjä ja viulisti Fredrik Paciuksesta (1809–1891) tuli ”Suomen musiikin isä” – ei vain *Maamme*-laulun luoja, vaan monipuolinen säveltäjä ja merkittävä musiikkielämämme organisaattori ja vaikuttaja. Näyttelyssä esitellään Paciuksen elämää, toimintaa ja sävellystuotantoa uuden tutkimuksen valossa. Pääosa näyttelyaineistosta on Kansalliskirjastosta, lisäksi on esineitä, originaaleja piirroksia ja valokuvia yksityiskokoelmista ja Helsingin yliopistomuseo Arppeanumista. Esillä on myös ensimmäistä kertaa ainutlaatuisia Paciuksen kirje-, päiväkirja- ja muuta biografista aineistoa, jonka Kansalliskirjasto on saanut uutena lahjoituksena Pacius-arkistoon.

Näyttely jakaantuu kolmeen osaan. Tutkija Seija Lappalaisen suunnittelemissa Gallerian 1. huoneessa esitellään Paciuksen elämää varhaislapsuudesta alkaen: perhettä, kouluaikaa Hampurissa, viulu- ja sävellysoopintoja Kasselisissa ja viulistinuraa Tukholman hoviorkesterissa kirjein, valokuvoin, piirroksin ja varhais sävellyksin. Esillä on mm. originaali lyijykynäpiirros Paciuksesta 9–11-vuotiaana. Sen jälkeen edetään toimintaan Helsingin musiikinjohtajana ja yliopiston musiikinopettajana vuodesta 1835 alkaen. Tuota aikaa, jolloin Pacius saapui Helsinkiin, on Topelius kuvannut: ”Kaikki oli tekemättä, mutta kaikki oli tekeillä.” – Paciuksesta tuli tekijä: hän ryhtyi yltöpäisiinkin urakoihin kuten oopperoiden ja suurien oratorioiden tuottamiseen seurapiirirouvien, harrastajakuorojen ja puoliammattilaissoittajien voimin.

Samanaikaisesti Pacius loi mittavan sävellystuotannon, joka sisälsi mm. oopperoita ja näytelmämusiikkia, viulukonserton, sinfonian (1. osa), kantaatteja, kuorolauluja ja yksinlauluja. Esillä on sekä sävellyskäsikirjoituksia että nuottijulkaisuja. Näyttelyn 2. huoneessa professori Eero Tarasti arvioi Paciusta säveltäjänä lähtien sekä hänen saksalaisista musiikin juristaan ja opettajistaan Louis Spohrista ja Moritz Hauptmannista että yleiseurooppalaisista vaikutteistaan. Tarkasteltavina ovat erityisesti Paciuksen oopperat *Kaarle-kuninkaan metsästys* ja *Die Loreley* sekä musiikinäytelmä *Kypron prinsessa*. *Die Loreley* oli Paciuksen viimeinen sävellys, jonka hän sävelsi 78-vuotiaana. Yhtenä syynä sen säveltämiseen oli koti-ikävä: vaikka Paciuksen kotimaana olikin musiikki – ei enää Saksa, vaan ei Suomikaan, jonka kansalaisuutta hän ei koskaan edes anonut – olisi hän suonut saavansa arvostusta säveltäjänä myös synnyinmaassaan Saksassa.

Näyttelyssä esitellään myös Paciuksen 200-vuotisjuhlavuoden komitean aloittamaa Paciuksen näyttämöteosten kriittisen edition hanketta, jonka ensimmäinen nide julkistettiin näyttelyn avajaisissa. Nide sisältää melodraamat *Die Weihe der Töne* ja *Tod im Tode*. Edition tutkijat Mikko Nisula ja Jani Kyllönen ovat valinneet näyttelyyn poimintoja, jotka valaisevat hyvin Paciuksen sävellysprosessointia.

Näyttely päättyy *Maamme*-lauluun, jonka syntyhistoriaa, merkitystä soivana kansallisena symbolina ja myös kilpailijoita kansallislaulun asemasta esittelee tutkija Petri Tuovinen. Keskeisenä ovat tietysti myös urheilukilpailut, joiden huippuhetkinä koetaan, kun kansa yhtyy *Maamme*-lauluun.

Näyttelyyn liittyy myös juhlajulkaisu yhteistyössä Svenska litteratursällskapetin kanssa sekä valtakunnallinen ja kansainvälinen kiertonäyttely, josta on kaksi eri kieliversiota (suomi-ruotsi ja saksa-suomi). Saksankielinen kieliversio on esillä mm. Hampurin raatihuoneella. □

NÄYTTELYT

KANSALLISKIRJASTON GALLERIASSA

18.3.–3.10.

Kotimaana musiikki

Fredrik Pacius 200 vuotta.

Juhlavuoden päänäyttely.

Näyttelyn asiantuntijat: professori Eero Tarasti, tutkija Seija Lappalainen, tutkija Petri Tuovinen, Pacius-edition tutkijat Jani Kyllönen ja Mikko Nisula.

KAHVILASSA

13.3.–20.4.

Suomen ja Viron Kauneimmat kirjat 2008

Yhteistyössä Suomen kirjataiteen komitean ja Viron kansalliskirjaston kanssa.

24.4.–28.5.

Vuoden Puupäähattu

Vuoden 2008 Puupäähattu-palkittu sarjakuvataiteilija.

Näyttely yhteistyössä

Suomen sarjakuvaseuran kanssa.

4.6.–15.9.

Satakuntalaisia kirjailijoita ja merkkihenkilöitä

Yhteistyössä Satakuntaliiton kanssa.

ROTUNDASSA

11.5.–10.10.

”Aika könsikkä!”

Aleksis Kivi 175 vuotta

Näyttelyn suunnittelu: prof. Anto Leikola ja fil.lis. Esko Rahikainen.

Yhteistyössä Aleksis Kiven Seuran kanssa.

KIERTONÄYTTELYJÄ

Kotimaana musiikki.

Fredrik Pacius 200 vuotta

Juhlavuoden valtakunnallinen ja kansainvälinen kiertonäyttely. Kaksi eri kieliversiota: suomi-ruotsi kotimaan kiertoon ja saksa-suomi Saksaa varten. Saksan kiertoa hoitaa Suomen Saksan-instituutti Berliinissä. Näyttely on esillä mm. Hampurin raatihuoneella.

Näyttelyn asiantuntijat: professori Eero Tarasti, tutkija Seija Lappalainen, tutkija Petri Tuovinen, Pacius-edition tutkijat Jani Kyllönen ja Mikko Nisula.

Suomi kautta aikojen.

Merkkivuosi 1809 -kiertonäyttely

Suomalaisten tarina kuvin ja sanoin. Laaja kansainvälinen kiertonäyttely Suomen kokemuksesta osana Ruotsin ja Venäjän valtakuntaa sekä itsenäisenä valtiona.

Asiantuntijat: professori Petri Karonen, professori Seppo Zetterberg ja dosentti Marko Lamberg Jyväskylän yliopistosta, tutkija Rainer Knapas Kansalliskirjastosta ja dosentti Raimo Savolainen Valtioneuvoston kansliasta.

Näyttelyarkkitehti: Marjaana Kinnermä

Näyttely avataan Kansalliskirjastossa huhtikuussa.

Kiertonäyttelyjen tilaukset ja aikataulut:

Sisko Vuorikari, puh. 09 191 22671,

sisko.vuorikari@helsinki.fi

VERKKONÄYTTELYT

Nuolenpäistä aakkosiin.

Ammi ja Toivo

Multimediateos Alma ja Toivo Kuulan elämästä

Kiehtova kirja

Kirjahistoriallinen verkkoteos

www.kansalliskirjasto.fi

Näyttelyt avoinna: ma-pe 9–20, la 9–16.

Näyttelyihin ja konsertteihin vapaa pääsy.

Lisätietoja näyttelyistä ja tapahtumista:

Kulttuurikoordinaattori Inkeri Pitkäranta,

puh. (09) 191 22738

inkeri.pitkaranta@helsinki.fi

www.kansalliskirjasto.fi

KONSERTIT

Pohjalaisten Osakuntien Laulajat

Johtaa Satu Simola

Torstaina 24.4. klo 18 Kupolialisissa.

Näyttelyiden ryhmäopastukset 40 euroa,

koululaisryhmät 20 euroa.

Opasvaraukset: Sisko Vuorikari,

puh. 09 191 22671,

sisko.vuorikari@helsinki.fi

Pacius-juhluvuoden konsertti

Sunnuntaina 17.5. klo 16 Kupolialisissa

Kamariorkesteri Juvenalia solisteineen, joht.

Janne Hanhijärvi, pianotrio Ad Libitum sekä

Juvenalia-kuoro, joht. Matti Järvinen.

Yhteistyössä Musiikkiopisto Juvenalian kanssa.

KANSALLISKIRJASTO

Unioninkatu 36, 00170 Helsinki

www.kansalliskirjasto.fi

Kotimaana musiikki. Fredrik Pacius 200 vuotta -näyttelyyn tutustumassa pianotaiteilija Eila Tarasti, näyttelyn asiantuntija, professori Eero Tarasti sekä maisteri Tuula Kotilainen.

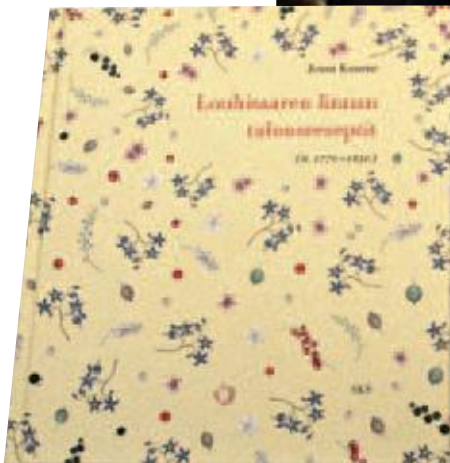
Yhdysvaltain uuden presidentin Barack Obaman virkaanastujaisia juhlittiin Amerikka-kirjastossa 21. tammikuuta. Tilaisuuden videotointia seurattiin Kansalliskirjaston auditoriossa, jonne oli saapunut kirjaston henkilökunnan lisäksi kuulijoita lähetystöstä ja Renvall-instituutista.

"Lukeminen ei kannata aina". Ylikirjastonhoitaja Kai Ekholmin haastattelu tv-ohjelmassa Epäkorrektia, Tuomas Enbuske? Reenpää-huoneessa 17.2.2009.

Helsingin yliopiston kansleri Ilkka Niiniluoto avasi "Kotimaana musiikki. Fredrik Pacius 200 vuotta" -näyttelyn Kansalliskirjaston Kupolisalissa 17.3.2009.

Suomen kirjataiteen komitea on valinnut vuoden kauneimmaksi kirjaksi Jouni Kuumeen "Louhisaaren linnan talousreseptit", jonka graafisen suunnittelun on tehnyt Pekka Krankka. Kauniiden kirjojen palkitsemistilaisuuteen Kansalliskirjaston kupolisaliin kokoontui 12.3. kymmenittäin kustannusalan ja graafisen alan edustajia ja asiantuntijoita.

Magnus von Wright: loppukohtaus Fredrik Paciuksen oopperasta "Kaarle-kuninkaan metsästys", yksityiskokoelma. Maalaus on nähtävänä kirjaston Pacius-näyttelyssä.

Internet osoitteita

Kansalliskirjaston kotisivu

<http://www.kansalliskirjasto.fi>

Kulttuuriperintö rahasto

<http://www.rahasto.kansalliskirjasto.fi>

Pelasta kirja -kampanja

<http://www.pelastakirja.kansalliskirjasto.fi>

Tietolinja Kansalliskirjaston elektroninen tiedotuslehti

<http://www.kansalliskirjasto.fi/tietolinja/>

<http://www.nelliportaali.fi>

<http://digi.kansalliskirjasto.fi>